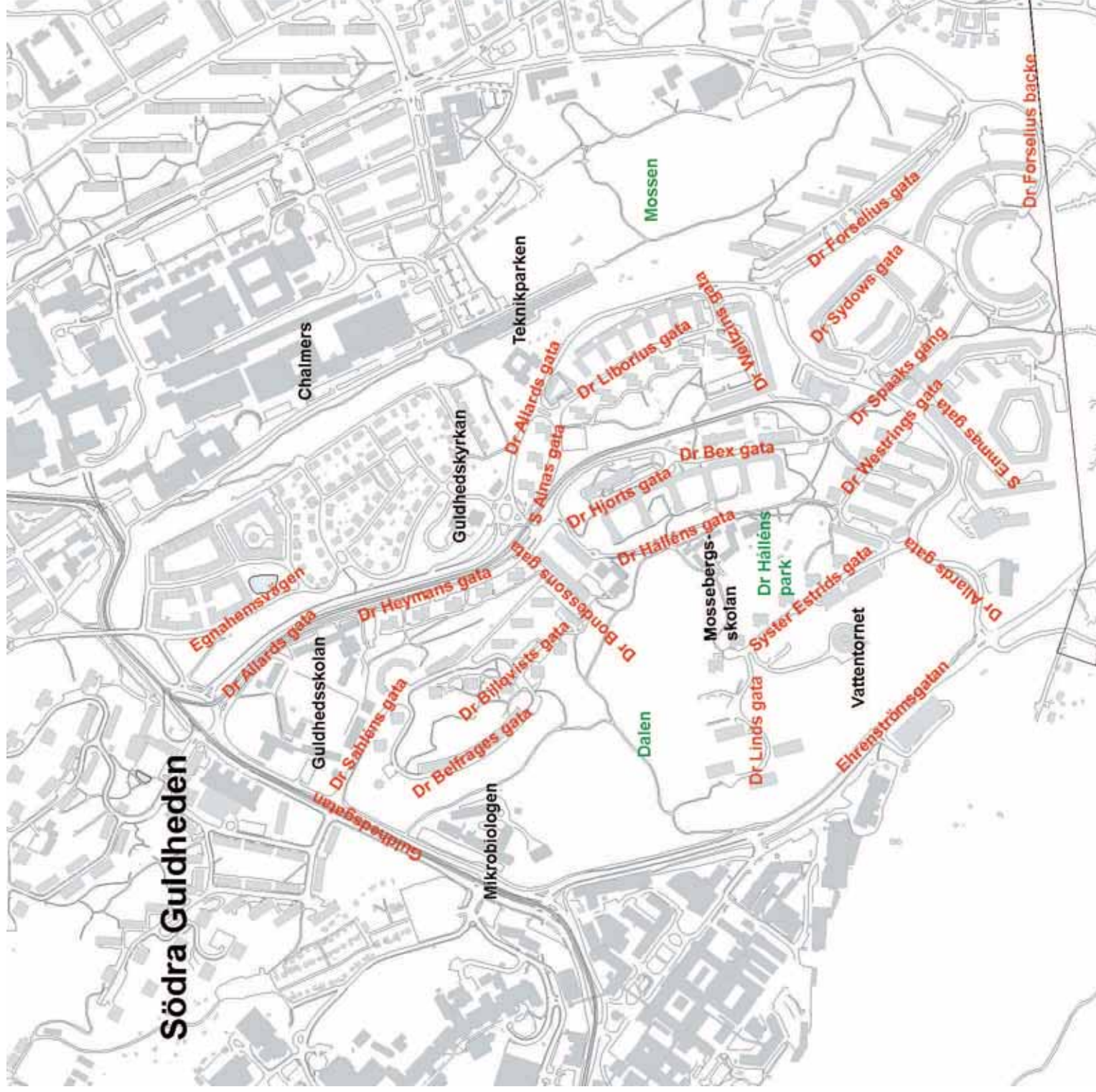


**Förslag till
Program för Södra Guldheden
Samrådshandling augusti 2005**



Göteborgs Stad
Stadsbyggnadskontoret

Södra Guldheden



Programsamråd

Förslag till program för Södra Guldheden, Dnr 04/758.
Byggnadsnämnden gav 2004-08-31 Stadsbyggnadskontoret i uppdrag att ta fram ett program för hela Södra Guldheden.
För att få insynpunkter på förslaget till program genomförs samråd.
Remisstid och samråd pågår under tiden 2005-09-07 till 2005-11-02 och vi hoppas på en givande och intressant diskussion!

Programhandlingarna visas på:
Stadsbyggnadskontoret Köpmansgatan 20
öppettider: må-fre 8–16
Guldhedens bibliotek
öppettider: må, tis och to 11–19, on och fr 11–16

Öppet hus då vi kan berätta om förslaget och svara på frågor kommer att äga rum mellan kl 17.00 och 20.30 den 27 september i Guldhedskyrkan. Vandringar i området för att titta på och diskutera förslagen på plats kommer att anordnas den 4 och 6 oktober kl 18–19.30.

Skriftliga synpunkter lämnas senast den 2005-11-03 till
Göteborgs stadsbyggnadskontor
Box 2554 403 17 Göteborg.
e-post: sbk@stadsbyggnad.goteborg.se

Efter samrådet sammanställs inkomna synpunkter och redovisas för byggnadsnämnden som tar ställning till om de ska godkänna programmet och vad det fortsatta arbetet ska inriktas på.

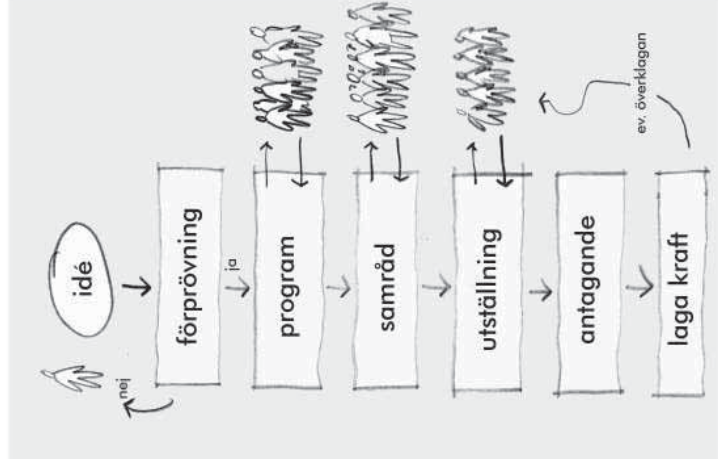
Samrådstid 7 september - 2 november

Upplysningar

Upplysningar om programmet lämnas av:

Projektlezare
Ulrika Lundquist
tfn 031-61 17 07
ulrika.lundquist@sbk.goteborg.se

Planarkitekt
Christian Jönsson
tfn 031-61 15 76
christian.jonsson@sbk.goteborg.se



Planprocessen

Södra Guldheden, en vårdag

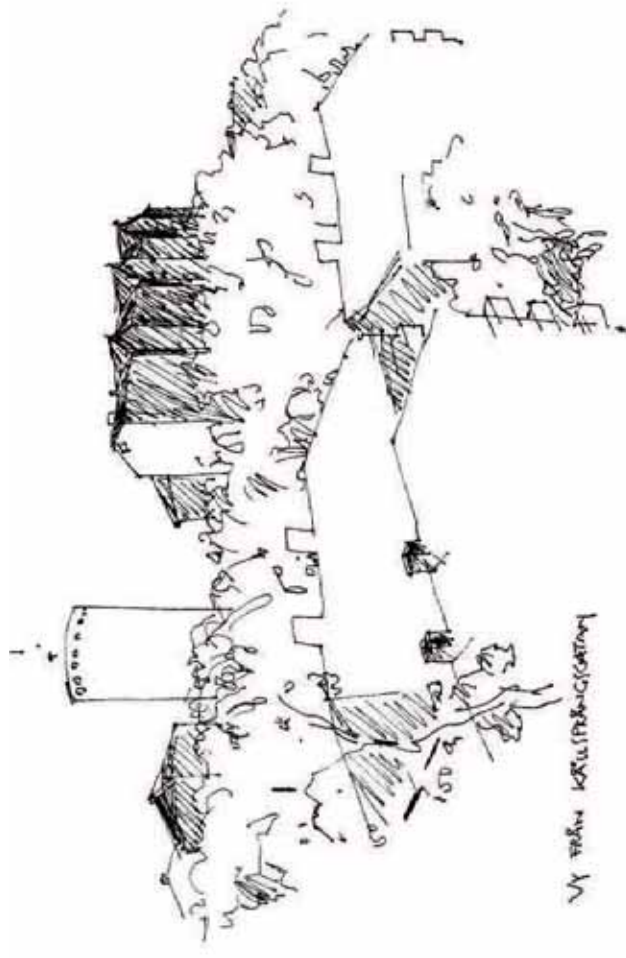
Lövsprickning, en koboltblå himmel, vindstilla men kyligt i skuggan. Ljuset i övergången mellan vår och sommar är så intensivt att de gråvioletta punkthusen vid Syster Ainas Gata och Doktor Liborius Gata står i knivskarpa konturer. Precis så tänkte sig nog arkitekten Jan Walinder att de skulle stå, resliga och smäckra, när ljuset flödar kring dem.

Enstaka förmiddagpigga Guldhedsbor går sakta längs sidorna av Doktor Fries Torg. Nästan ingen korsar torget för att nå entrén till livmedelsaffären. Torgytan där vattnet porlar kring Palle Pernevis skulptur Fina Fischen skapar en slags utsatthet i det här avslöjande ljuset så därför smyger vi på svenskt vis under de lätta skärmtaken och sticker sedan snabbt över till butiksentrén längs en anvisad passage där torget övergår i natur.

Om det skulle anordnas en mästerskapstävling om den trivsammaste platsen i Göteborg, eller för den delen i Sverige, vinner den lilla platsen innanför biblioteket, överlägset. Den är något skjuten åt sidan, för att liksom inte dra uppmärksamheten från själva torget. Anspråkslösheten i de små grå kulturbyggnaderna med pulpettak understryker bara mätterskapet i arkitekten Sven Brolids rumsbildning. Krångligare än så här behöver inte arkitektur vara – men ack så svår att åstadkomma. En så genomarbetad skön enkelhet är inte vanlig i nutida arkitektur.

I torgets västfond har lövsprickningen i Den Stora Dalen just kommit igång och synfältet är fritt mot punkthusen vid Syster Estrids gata och de tjocka röda husen vid Doktor Lindhs gata. Snart skall lövmassorna helt förändra Södra Guldhedens yttre och inre. I Den Stora Dalen råder en tystnad som inte finns någon annanstans i Göteborgs centrala delar. När inte skolbarnen stöjar runt förstås i detta som är deras vildmark. Centrala stans sista vildmark.

När ett nutida öga blickar runt Södra Guldheden upptäcker det något egendomligt; husen har tak! Även de höga punkthusen i 8-10 våningar



har riktiga sadeltak med takpannor i tegel och takfoten är markerad genom utkragning i murningen. Och många hus har skorstenarna kvar. Deras skuggbildning skapar ett mycket starkt vertikalt mönster.

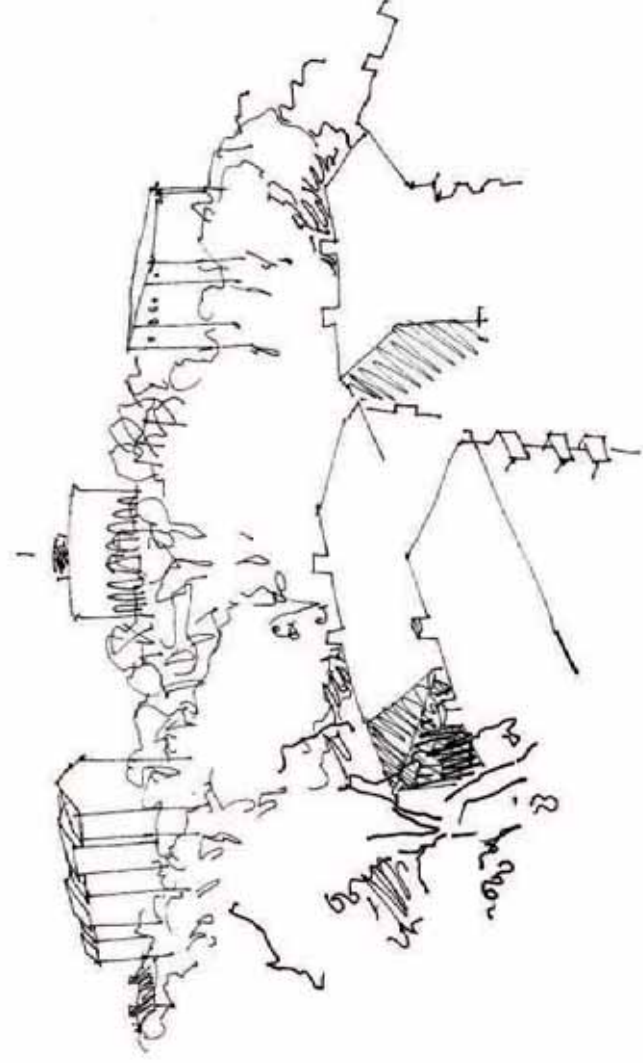
Södra Guldheden lyser av arkitektoniska pärlor, som Helge Zimdahls vita kyrkobyggnad på berget i torgets östfod. Lite svåråtkomlig är den men ändå rätt vardagligt nära livet i stadsdelen. Eller de små nerslitna centrumhusen vid Doktor Bex gata vars lutande skyltfönster och vitrinskåp på långsidan försöker visa varor i en grå, helt stillsam protest mot det allt storskaligare butiksetablissemanget. De borde vara byggnadsminnen, så originellt uttrycker de 50-talets ömsinta, omtänksamma planering för både köpmän och vanligt folk.

Runt spårvagnsslingan gnisslar 10:ans spårvagn med ett outhärdligt skärande ljud. Smörjning av skenorna varje vecka hjälper inte. Den rasslar iväg neråt backen, den gamla modellen av vagn med lite bulliga former. Tänk att ha en egen spårvagn där man bor, även om den är gammalmodig och gnisslar. Den är 50-tal. Bilarna är fortfarande långt borta, märkvärdigt nog.

Det här räcker långt. Det blir inte mycket trivsammare än så här. Femtiotal. Till och med de stora halvcirkelformade husen längst i söder fogar på något märkligt sätt in sig i den här stämningen, trots att de tillhör en kritiserad 60-talsgeneration. Och de enorma skivhusen längs branten mot Mossen är så konsekvent inplacerade, med socklar i tre-fyra våningar, att de blivit accepterade figurer i helheten, främst för att de inte är så många. Det blir ingen upprepning i storskalighet, utan istället skapar de just den tidstypiska kontrast som höjer 50-talstrevnaden ännu ett snäpp.

Visst är det en mäktig uppfordran att idag, år 2005, föreslå ny bebyggelse på Södra Guldheden.

S-O O



Innehåll

Guldheden, en vårdag.....	4
Innehållsförteckning.....	6
Sammanfattning.....	7

Planeringsförutsättningar 8

Bakgrund.....	8
Syfte med programmet.....	9
Programområde.....	9
Programarbetet.....	10
Arbetsprocessen.....	10
Övergripande mål, Göteborgs stad.....	11
Öp 99.....	11
Gällande detaljplaner.....	14
Anspråk/ behov.....	15
Stadsdelen.....	15
Övriga lokala anspråk/behov.....	15
Guldheden som kulturbärare.....	16
Tillkomst.....	16
Förändringar efter 1960.....	17
Kulthistorisk värdefull miljö.....	18
Karaktär och särskilda kulthistoriska värden	
Helheten.....	18
Bebyggelse inramad av grönska.....	19
Trafikuppdelning för god säkerhet.....	19
Centralt parkområde med vilda inslag.....	20
Gröna gårdsrum.....	20
God bostadsarkitektur.....	21
Centrumanläggning med smaskalig miljö.....	22
Det gröna.....	24
Trafiken.....	26
Parkering.....	26
Demografi.....	27
Lägenhetsfördelning och upplåtelseformer.....	27
Service.....	28
Kollektivtrafik.....	28
Handel.....	28
Social service.....	28

Planeringsunderlag 29

Tidigt och för djupat samråd.....	29
Om grönskans betydelse.....	30
Livet mellan husen- sociotopskartan.....	31
Befintlig situation.....	31
Landskapsanalys.....	36
Sociotopskarta.....	37
Skolarbetet.....	38
Vit/grönvandringar.....	40
Allmänna slutsatser från vandringar.....	41

Programförslag 42

Utgångspunkter.....	42
Principer.....	44
Översikt förslag till förtätning och andra åtgärder.....	44
1. Laborant.....	46
2. P-däck, påbyggnad Syster Estrids gata.....	48
3. Punkthus Syster Estrids gata.....	50
4. Dr Allard slänt mot Teknikparken.....	52
5. Påbyggnad Poseidon Dr Forselius backe.....	54
6. Tillbyggnad matbutik Dr Fries torg.....	56
7. Wavrinskys plats + nedanför kyrkan.....	58
8. Studentbostäder vid Dr Fries torg förslag a och b.....	60
9. Planen nedanför Dr Belfrages gata.....	62
10. Förskola Syster Ainas gata + påbyggnad förskolan Dr Hälens gata.....	65
11. Utredningsomr.tillbyggnad studenthem Dr Bex gata.....	65
12. Utredningsområde Sahlgrenska/ Medicinarberget.....	66
Trafikförslag.....	66
Utveckling av det gröna.....	70
Skydd av grönska och byggnader.....	72
Genomförande frågor.....	72
Markanvisning.....	72
Fortsättning.....	73
Medverkande.....	73

Sammanfattning

Inriktningen mot att bygga staden inåt genom en förtätning gör att vi i många fall får ta ställning till att exempelvis ta delar av allmänna platser och parker i anspråk för ny bebyggelse. Resultatet kan bli bättre om de enskilda projekten bedöms utifrån dels hur de förhåller sig till varandra, dels utifrån en ordentlig kunskap om stadsdelens helhet. Södra Guldheden är ett sådant område där vi sett behov av att sortera in förfrågningar och önskemål om ny bebyggelse med en helhetssyn som grund.

I detta förslag till program för Södra Guldheden diskuteras möjligheten att komplettera området med i första hand bostäder och därmed öka underlaget för service och kollektivtrafik, öka upplevelsen av trygghet genom att förbättra viktiga gång- och cykelstråk genom området, föreslå skydd för grönska och byggnader samt att höja kvalitén på befintliga grönområden.

Stadsbyggnadskontoret har gjort bedömningen att följande områden kan provas för ny bebyggelse:

1. Fd Laborantskolan	ca 70 lgh
2. P-däck Syster Estrids gata	ca 20 lgh
3. Punkthus syster Estrids gata	ca 70 lgh
4. Dr Allards gata slänt mot Teknikparken	ca 60 lgh
5. Påbyggnad Dr Forselius backe	ca 100 lgh
6. Tillbyggnad matbutik Dr Fries torg	ca 80 lgh
7. Wavrinskys plats + nedanför kyrkan	ca 70 lgh
8. Studentbostäder vid Dr Fries torg alt a o b	ca 200 lgh
9. Planen nedanför Dr Belfrages gata	
10. Förskola Sy Ainas gata+påbyggnas bef. förskola	
11. Utredningsomr. tillb studenthem	
12. Utredningsomr. Sahlgrenska/ Medicinarberget	
● Röd prick står för föreslagen trafikåtgärd	
x Står för område där planarbete redan pågår	summa ca 670 lgh

Programmet ska i nästa skede kunna fungera som underlag för fortsatta studier och detaljplanprocesser.



Bakgrund

Södra Guldheden planerades och byggdes strax efter andra världskriget. Idéerna som styrde var grannskapsprincipen som hämtade inspiration från bl.a. England och USA. Med grannskapsplaneringen skulle demokratin stärkas så att inte totalitära ideologier på nytt skulle få chans att rota sig. Tanken var att bygga ett gott samhälle där bostäderna var välplanerade, skolan låg nära, att alla skulle ha nära till kommersiell och social service på det lokala torget och att det skulle finnas ett bibliotek och en gemensamhetslokal med högt i tak bildligt och bokstavligt talat.

Grannskapet byggdes upp av ett antal bebyggelsegrupper av lite olika karaktär men med detaljomsorg och bra planlösningar som gemensam nämnare. Den stadigt ökande bilismen innebar konfliktpunkter, tre barn i veckan dog under 50-talet i trafiken i Sverige, och därför införde man på Guldheden för första gången i landet en trafikseparering som innebar att varje trafikslag skulle ha egna trafikområden och differentiering av trafik med olika hastighet. Barnen på Guldheden skulle inte behöva korsa en enda bilväg på sin väg till skolan.

Uteytorna och lekplatsernas läge var viktig och eftersom det är blåstigt i Göteborg studerade man noga hur husen skulle placeras och utformas. Terrängen på Guldheden är kraftigt kuperad och därför blev en del av husen högre på de platser som gick att bygga än vad det var tänkt från början. Genom hela stadsdelen skapades ett stort sammanhållet grönområde.

Då flyttade barnfamiljer hit och bodde stort i 2-3 rok. När Södra Guldheden hade som mest befolkning, på 60-talet, bodde där ca 10 500 personer. Idag har invånarnas antal minskat till ca 6 200. Barnfamiljerna får flytta från stadsdelen när lägenheterna blir för trånga, trots att omgivningen verkligen innehåller de kvalitéer en

barnfamilj efterfrågar. Torget går om inte på knäna så åtminstone lite haltande. Handeln har utvecklats en struktur med köpcentra i stadens utkanter som vi åker till med bil. Våra livsformer gör att det inte längre självklart att gå till torget och handla mat. Posten är inte längre en mötesplats och tv-tittandet hemma i soffan har kanske tagit större plats än biblioteket i våra liv.

Finns det något vi kan åstadkomma med fysisk planering som gör att Södra Guldheden inte bara blir en museibild av hur det en gång var tänkt? Kan vi bygga vidare på de kvalitéer som finns och ändå skapa möjligheter att bygga större bostäder för dagens barnfamiljer? Kan vi skapa nya kvalitéer som ändå går i linje med de tankar som en gång var? Kan vi bereda plats för fler som kan få ta del av den fina miljön? Om gångvägarna som en gång byggdes med tryggheten som argument idag upplevs som otrygga, ska vi då tänka om och hitta nya lösningar för idag?

Arbetet med programmet har bland annat inneburit att söka svar på de frågorna. Processen har resulterat i detta förslag till program vilket kan ligga till grund för fortsatta diskussioner.

Syfte med programmet

I arbetet med programmet och under programsamrådet prövas om det är möjligt att komplettera, med i första hand bostadshus och en tillbyggnad av matvarubutiken på Dr Fries torg, utan att de värden, som är karaktäristiska för Södra Guldheden, påtagligt skadas eller förvanskas. Vidare prövas nya lösningar på några platser för gång-, cykel- och biltrafik. Kvalitetshöjande åtgärder i parken i dalen diskuteras, liksom skydd av särskilt kulturhistoriskt intressanta byggnader och miljöer, och skydd av grönområden. Befintliga värden och förslagen till förändring redovisas så att eventuella intressekonflikter uppmärksammas.

När programmet godkänns av byggnadsnämnden kan det ligga till grund för fördjupade studier och detaljplanearbete.

Programområde

Södra Guldheden avgränsas genom Guldhedsgatan i norr och Mölndalsgränsen i söder. I väster avgränsas området av Ehrenströmsgatan och i öster av Chalmersområdet och Mossen. Avgränsningen är gjord utefter de administrativa gränser som finns för Södra Guldheden och är densamma som gjordes när området planlades 1947. Landala Egnahem och landshövdingehusen på Egnahemsvägen ingår ej i programmet. Landala Egnahem har redan en ny plan som reglerar dess användning, Dpl 4475. Södra Guldhedens yta är cirka 100Ha. All mark som inte är kvartersmark ägs och förvaltas av kommunen.



Programarbetet

I programarbetet har fokus legat på att lära mer om Guldheden, både de goda kvalitéerna och bristerna. Med hjälp av boende och verksamma i stadsdelen, bostadsförvaltare, stadsdelsförvaltning med flera har vi lyssnat av "Det Lilla Göteborg" och i arbetsgruppen med representanter från kommunens olika förvaltningar har vi fångat in "Det Stora Göteborgs" behov. ("Det Stora och Lilla Göteborg" är beteckningar enligt ÖP 99)

I arbetet med programmet för Södra Guldheden har vi haft som ambition att:

- Utgå från ett helhetsperspektiv och de lokala förutsättningarna.
- Fånga upp de önskemål som finns från privata och allmännyttiga exploatörer inom området.
- Ta reda på hur boende och verksamma på Guldheden använder och värderar sin närmiljö.
- Fånga in hur boende och verksamma på Guldheden tycker att stadsdelen kan utvecklas.
- Uppmärksamma befolkningssammansättning och ev. brister i lägenhetsbestånd och beskriva hur en önskad utveckling kan uppnås.
- Uppmärksamma grönska- och utemiljöer så att de kan utvecklas och förvaltas.
- Uppmärksamma arkitektoniska kvalitéer och beskriva andra värden och brister i den befintliga miljön.
- Genom att samverka tidigt mellan de olika kommunala förvaltningarna nå en djupare kunskap och en bättre förankrad helhets-syn.

Arbetsprocessen på Guldheden

För att de boende i södra Guldheden skulle få chansen att påverka utformningen av programmet bl.a. genom att delge sin kunskap om stadsdelen har en rad allmänna möten och vandringar arrangerats. Inbjudan till möten och vandringar skickades med post till alla hushåll i södra Guldheden. Deltagandet har varit stort, på det första allmänna mötet kom ca 200 personer och vid det andra drygt 100. Vandringarna har också rönt stort intresse och många av deltagarna har vandrat vid alla fyra tillfällena.

Deltagarna på såväl mötena som vandringarna har uttryckt oro över att deras boendemiljö ska förvanskas. Många är oroliga för hur det ska bli och några är kritiska till att förtäta oavsett hur det görs. Många deltagare uttrycker ingen egen åsikt utan lyssnar mest och vissa säger sig invänta ordinarie planeringsprocess. Oron består främst i att det ska byggas för mycket och att allt det gröna kommer att försvinna. De önskemål som uttryckts har främst handlat om trafikförbättringar, men även en del om hur förtätningen bäst skulle kunna ske och att det skulle vara bra med mer tillgängliga lägenheter, framförallt större lägenheter.

Många uppskattar att det har varit bra med en utökad dialog där de boende fått chansen att uttrycka sina synpunkter och sina önskemål.

Det övergripande målet är att staden ska utvecklas på ett hållbart och solidariskt sätt där segregation har vänts till integration. Den fysiska planeringen är viktig för att uppnå den visionen. Efterfrågan på bostäder i Göteborg är idag större än tillgången. För att Göteborg ska fortsatt vara en attraktiv stad behöver vi bygga nya bostäder där de efterfrågas. I kommunfullmäktiges budget framgår att 8000 nya bostäder ska byggas under mandatperioden. Kollektivresandet ska öka i förhållande till biltrafiken och grönområden, parker och naturområden ska värnas för att göteborgarna ska kunna tillgodose sina behov av rekreation och avkoppling.

När vi planerar för nya bostäder är det därför viktigt att de hamnar där det finns en väl utbyggd kollektivtrafik så att de inte genererar ännu fler bilresor, att övrig befintlig infrastruktur kan utnyttjas och att natur- och rekreationsvärden inte skadas.

I Översiktsplanen för Göteborg, ÖP 99, finns tre begrepp som ska vara ledstjärnor för planeringen, konkurrenskraft, bärkraft och medborgarkraft. Det innebär att planeringen ska uppfylla alla delar av hållbarhetsbegreppet. Hållbar utveckling innebär att nuvarande och kommande generationer kan erbjudas sunda ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden. En hållbar stadsbyggnad definieras som fysiska strukturer som stödjer hållbar utveckling. Att låta staden expandera på obebyggda ytor i stadens utkant tar dels mycket mark i anspråk som skulle kunna användas för andra ändamål, och dels är det en stad som är svår att kollektivtrafikföra. I jämförelse med utspridning är förtätning en strategi som kan antas vara bättre ur ett hållbarhetsperspektiv. Att förtäta inom den redan byggda staden syftar således till att skapa en hållbar utveckling, men intressekonflikterna är många.

I Guldheden finns teknisk infrastruktur som genom förtätning skulle utnyttjas ytterligare. Det finns även andra kommunala investeringar i form av iordningställda torgyor, parkområden m.m. som kan nyttjas av fler om man väljer att förtäta södra Guldheden istället för att låta Göteborg expandera på obebyggda ytor i utkanterna av staden. I gengäld kan det konstateras att de ytor som nu förelåses ta i anspråk används av dagens Guldhedsbor för rekreation, lek m.m. Anspråket gäller inte bara det ytor som bebyggs, utan även de som skuggas, utsikter som skymms, ytor som iordningställs som parkering och tillfarter eller andra förändringar som medför en försämring för dagens Guldhedsbor. Det är viktigt att även vid förtätning bibehålla den goda boendekvaliteten i södra Guldheden.

Att bygga i kollektivtrafiknära och centrala lägen, så som Södra Guldheden, ökar möjligheten för Göteborgs befolkning att gå, cykla och välja kollektivtrafik för att förflytta sig. Detta ska ställas i kontrast till mer perifer bebyggelse där det är svårt att skapa en konkurrenskraftig kollektivtrafik och resultatet ofta blir en stor andel bilburna. Sett till staden i stort kan en komplettering av södra Guldheden medföra en ökad andel kollektivtrafikresenärer, men lokalt i södra Guldheden kommer trafiken sannolikt att öka. Ökningen kan medföra en försämring för dem som bor här idag.

Ur ett kommunalekonomiskt, luftkvalitets- och folkhälsooperativt vore det allra bästa om befolkningen i möjligaste mån promenerade eller cyklade. Det finns många arbets- och handelsplatser på korta avstånd från södra Guldheden, så möjligheten att transportera sig genom att gå och cykla till olika målpunkter kan sägas vara goda.

Efterfrågan på bostäder i centrala lägen är stor, att bygga i södra Guldheden skulle öka det efterfrågade utbudet. Göteborgs regionen har ökat i invånarantal, men det gäller framförallt kransemmunerna. Det boende som Göteborg kan bidra med i form av centrala stadslägen är unikt. Dessutom är koncentrationen av arbetsplatser särskilt hög i centrala Göteborg och ett komplement av centralt belägna bostäder vore önskvärt.

Bostäder av samma sort med avseende på ålder, stil, pris etc tenderar generellt sett att attrahera en homogen befolkning. Bostäderna på södra Guldheden har uppförts från 1940-talet och fram till 1960-talet och är relativt olika varandra, att komplettera här med ytterligare bostäder av fler sorter, priser och åldrar skulle dock bidra ytterligare till en heterogen befolkning. Att skapa försättningar för olika människor att bo i alla delar av staden är



ett sätt att bidra till integrationsmålet. Dessutom skapar det bättre förutsättningar för att den sociala servicen, som daghem, äldreboende etc. får en jämn efterfrågan. Efterfrågan på kommersiell service har också möjligheter att öka med en ökande befolkning i Guldheden. Det skulle bidra till att bevara Dr Fries torg som mötesplats i stadsdelen. Kompletteringar i Guldheden skulle också medföra att andelen tillgängliga lägenheter ökar. Behovet av stora lägenheter kan tillgodoses och skapa möjligheter för stora familjer att bo kvar i Guldheden, eller flytta hit.

Området runt södra Guldheden är underförsörjt när det gäller promenadområden, vilka har stor betydelse för människor välbefinnande. Att exploatera i kanterna av Dalen och Mossen är därför mycket känsligt. I programmet för södra Guldheden eftersträvas att göra kompletteringarna så att de boendes miljö upplevs som tryggare. För att fånga in de boendes åsikter har en särskilt utökad process föregått programmet. Att de boende medverkar i processen skapar bra förutsättningar för möjligheten att kunna påverka sin omgivning.

Sammantaget kan det konstateras att en förtätning i Guldheden medför möjligheter för fler att leva ett liv som stödjer hållbar utveckling, men att det även kan medföra vissa försämringar för dagens Guldhedsbor.

Gällande detaljplaner



Illustration till gällande plan 2264 från 1947 T W-O

Inom området gäller följande planer:

Spl 2264	Hela Södra Guldheden
Spl 2696	Öster om Landala Egnahem
Spl 2712	Syster Emmas gata
Spl 2732	Dr Fries torg
Spl 2817	Mikrobiologen
Spl 2874	Dr Forselius backe
Spl 2894	Dr Linds gata
Spl 2988	Butikslänga Dr Bex gata
Spl 3036	Parkering
Spl 3063	Guldhedskyrkan
Spl 3104	Parkering Dr Heymans gata
Spl 3118	Parkering
Spl 3250	Dr Forselius gata
Dp 3870	Dr Allards gata
Dp 3972	Kv Johannesörten
Ädp 4754	Kv Johannesörten
Dp 4080	Neubergska stiftelsen
Dp 4475	Landala Egnahem
Dp 4595	Kv Bläelden, studentbostäder

Södra Guldheden finns med i Kulturhistorisk värdefull bebyggelse, ett program för bevarande med motiveringen att det är det område som bäst speglar 1950-talets stadsplaneidéer och arkitekturideal.

Anspråk/ behov

Södra Guldheden är ingen isolerad och statisk del av Göteborg. Det händer saker i stadsdelen; en viss förnying pågår, behoven inom förskola och skola växlar över tiden, försättningsarna för den bostadsnära handeln förändras. Området är attraktivt både för de som bor där och för bostadsföretag och exploatörer. Trycket på Guldheden är stort, det märks på den mängd förfrågningar och skisser stadsbyggnads- och fastighetskontoret fått in med idéer på hur olika aktörer skulle vilja bygga inom området. Redan idag pågår planprocesser för studentbostäder i norra vattentornet och vid Dr Forselius backe. Nyligen färdigställdes studentbostäder i kv. Blåelden.

I omgivningen pågår arbeten för förändring som åtminstone delvis hör till "Det Stora Göteborgs" behov. Ett program för Medicinärberget och Sahlgrenska tar upp frågor som tangerar och delvis överlappar programmet för Södra Guldheden. På Norra Guldheden pågår ett programarbete som till stor del utgår från önskemålet om förtätning i det stora perspektivet.

Stadsdelen

Anspråk från stadsdelsförvaltningen Centrum; Behovet av förskoleplatser är stort i hela Centrum. Barnantalet i förskoleåldern beräknas öka de närmsta åren, medan antalet skolbarn ligger relativt stabilt med en liten minskning. För Guldhedens del finns redan idag ett behov av förskoleplatser. Även behovet att tillgodose funktionshindrade personer med bostäder står högt på dagordningen, då denna kö för närvarande är lång.

Förvaltningen anser att det är viktigt och önskvärt att en kommande byggnation i Södra Guldheden medför differentierade bostäder, allt från enrumslägenheter till fyra-femrumslägenheter, för

att åstadkomma en mer blandad befolkningsgruppering, än vad som är fallet idag. Sker det genom en sådan byggnation en inflyttning av barnfamiljer i området ökar ytterligare behovet av platser i förskola och skola.

Mataffären på Dr Fries torg behöver byggas ut för att få till stånd större och mer rationella butikslokaler. Butiken är viktig för torgets attraktionskraft. Dryga 50 år har satt sina spår även på det övriga torget och en viss uppfräschning och fler sittplatser efterfrågas.

Övriga lokala anspråk/ behov

Genom arbetsprocessen med möten och vandringar har även en del andra lokala behov framkommit. Dessa handlar i första hand om brister i trafiksystemet med gång- och cykelbanor som saknas eller är bristfälliga. Bättre förbindelser till Chalmers, Änggårdens, Mossen och Sahlgrenska efterfrågas. Det handlar också om brister i bl.a. belysning som innebär en upplevelse av otrygghet på gångstråk och allmänna platser i stadsdelen.

Gulhedens IK önskar ersättning för den övningsplan som gjordes i ordning åt klubben i mitten av 90-talet men som idag används som parkering åt Sahlgrenska. (Tillfälligt bygglov till 2007 med anledning av ombyggnation på Sahlgrenska)

Nyinflyttade barnfamiljer, och även andra, har uttryckt att Dr Hälens park fungerar som mötesplats och identitetsskapare men att den skulle behöva rustas en del, "mer Slottskogen" med torrare gräsytor att sitta och leka på.

Guldheden som kulturbärare

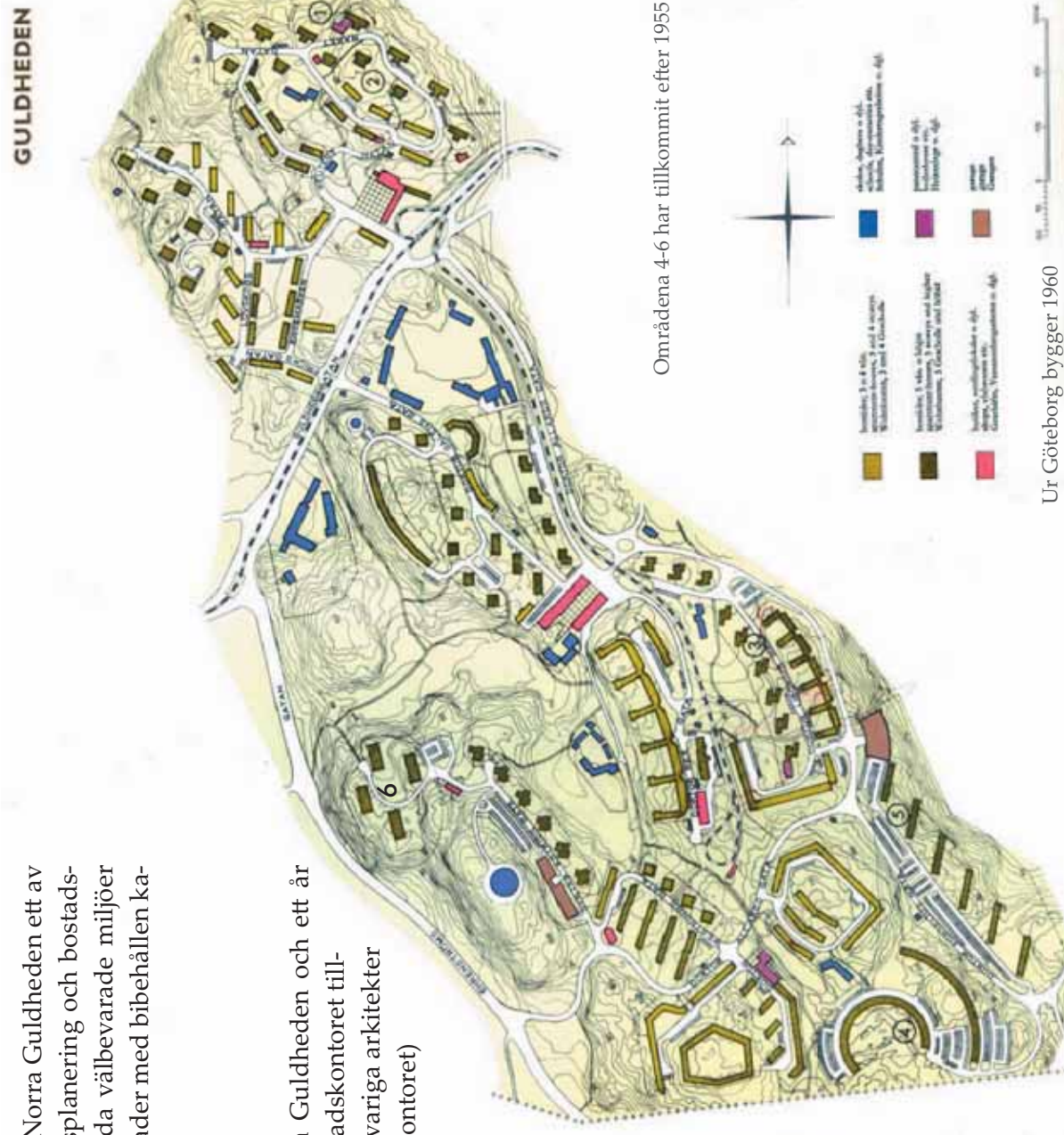
Södra Guldheden utgör tillsammans med Norra Guldheden ett av landets mest intressanta exempel på stadsplanering och bostadsbyggande från efterkrigstiden. De har båda välbevarade miljöer med ursprungligt planmönster och byggnader med bibehållen karaktär från tillkomsttiden.

Tillkomst

1946 hölls en stadsplanetävling för Södra Guldheden och ett år senare upprättades en plan av Stadsbyggnadskontoret tillsammans med Vattenbyggnadsbyrån. Ansvariga arkitekter var Tage William-Olsson (Stadsbyggnadskontoret) samt Sune Lindström och Bengt Öström (Vattenbyggnadsbyrån).

Södra Guldheden planerades liksom Norra Guldheden som en grannskapsenhet med ett centralt placerat torg men en nyhet var det differentierade trafiksystemet. Detta var det första området i Sverige som fick ett genomfört system med biltrafik som matades utifrån och separata gång- och cykelvägar. I planen ingick också gröna stråk och en central park med delvis bibehållen naturmark.

Planen omfattade inte bara bostäder och centrumanläggning. Ute i området placerades flera mindre butikslokaler och vid spårvägens ändhållplats byggdes en butikslänga (Dr Bex gata). Här uppfördes också Guldhedens Studiehjem.



Områdena 4-6 har tillkommit efter 1955

Ur Göteborg bygger 1960

I anslutning till gång- och cykelstråk byggdes skolor (Mossebergsskolan, Guldhedsskolan och Folkskoleseminariet). För Va-lands konstskola inreddes ateljélokaler i bottenvåningen mot det parkliknande gården vid Dr Saléns gata.

Ett viktigt inslag i området var det nya vattentornet byggt som utsiktsplats med balkong. Vid Dr Fries torg uppfördes en provisorisk träkyrka.

Bebyggelsen inom den ursprungliga planen uppfördes 1949-55. Byggherrar för bostadshusen var i huvudsak allmännyttiga företag (Göteborgs stads bostadsaktiebolag, fastighetsaktiebolaget Göteborgsbostäder m fl). Ett område bebyggdes av Riksbyggen.

Förändringar efter 1960

Cirka 1960 utökades bostadsbebyggelsen med nya husgrupper. I söder och väster infogades de nya bostadshusen delvis i det ursprungliga plansystemet med separat gång- och cykelvägar. Mot sydost placerades bebyggelsen utanför detta system (öster om Dr Forselius gata).

Den provisorisk kyrkan ersattes med den nuvarande kyrkobyggnaden 1966.

De senaste 25 åren har området kompletterats och förtätas med enstaka byggnader. 1990 byggdes ett bostadshus ovanpå ett parkeringsdäck vid spårvägens ändhållplats och 1992 uppfördes ett vårdhem på en tomt som tidigare var bebyggd med bensinstation. Fd tvättinrättningen vid Dr Westrings gata har byggts om för bostäder.

Nya låga träbyggnader för barn- och fritidsverksamhet har tillkommit på ursprungliga tomter och kyrkan har utvidgats.



Mossebergsskolan



Dr Forselius gata

En större förändring gjordes 2002 när ett bostadshus uppfördes på en helt ny tomt mellan befintliga bostadshus.

Sedan 1960-talets början har också nya parkeringsplatser tillkommit.

Kulturhistoriskt värdefull miljö

På 1950-talet var det nybyggda Södra Guldheden ett mönsterområde i tidens anda. Mycket av det tidstypiska finns kvar idag och hela stadsdelen är ett intressant dokument över denna epok. Det är det område i Göteborg som bäst speglar 1950-talets stadsplaneidéer, arkitekturideal och bostadsbyggande. Det är också välbevarat i förhållande till andra liknande områden i landet.

Området som helhet har således ett högt kulturhistoriskt värde. Större delen är upptagen i kommunens bevaringsprogram och i diskussioner kring nya riksintresseområden har Södra Guldheden varit aktuellt.

Karaktär och särskilda kulturhistoriska värden

Helheten

Stadsplanen är i allt väsentligt bevarad sedan 1950-talet. Den är ett tidigt exempel på en konsekvent genomförd trafikdifferentiering. Här finns fortfarande sammanhängande grönstråk helt avskilda från biltrafik och bebyggelse inbäddad i grönska.

Planen har också på ett tidstypiskt sätt skickligt utnyttjat terrängens förutsättningar och skapat intressanta samspel mellan byggnader och utsparade naturpartier av varierande storlek.

Bostadsbebyggelsen inom den ursprungliga planen har en för 1950-talet karaktäristisk blandning av olika hustyper och fasad-



Hus i grönska



Guldhedsskolan

material. Växlingen mellan höga och låga hus, mellan puts- och tegelfasader är väl avvägd. Några av byggnaderna har strategiska lägen på höjdparterier och utgör viktiga inslag i Göteborgs stadsbild t ex längs Dr Belfrages gata i nordväst och vid Dr Liborius gata i öster.

Dr Fries Torg och det centrala parkområdet är två viktiga platser som bebyggelsen grupperats kring. Park- eller naturområdet omfattar både värdefull ädelskog med gångvägar och mer orörda partier som saknar anlagda vägar. Dr Fries Torg är en unik miljö med ett torgrum som vänder sig ut mot det stora parkrummet och omges av särpräglade byggnader.

Flera av de övriga allmänna byggnaderna har också särskilda arkitektoniska värden t ex Guldhedens vattentorn, butikslängan vid Dr Bex gata och Mossebergsskolan.

Bebyggelse inramad av grönska

Södra Guldheden byggdes enligt principen hus i park och denna karaktär är bevarad. Hela stadsdelen avgränsas med tydliga gröna stråk.

Inne i området finns grönska längs gång- och cykelvägar, kring lekplatser och på bostadsgårdarna. Mycket är medvetet bevarad naturmark men vid husen finns också planteringar.

Trafikuppdelning för god säkerhet

Tanken med det differentierade trafiksystemet var att skapa trygga gångvägar och lugna bostadsmiljöer utan störande trafik. Det ursprungliga systemet finns i huvudsak kvar och fungerar fortfarande.



Butikslängan Dr Bex gata



Det är uppbyggt kring en matargata som slingrar sig genom hela området (Dr Allards gata). Från matargatan når man bostadsgatorna med sina entréer.

Spårvägen går på egen banvall avskärmad med nästaket och möter andra trafikslag bara vid hållplatsen intill Dr Fries Torg.

Tvårs igenom området sträcker sig gång- och cykelstråk. Vid huvudstråket ligger Dr Fries Torg, skolor, förskolor, lekplatser och bollplaner. Stråket passerar också genom det centrala parkområdet.

Centralt parkområde med vilda inslag

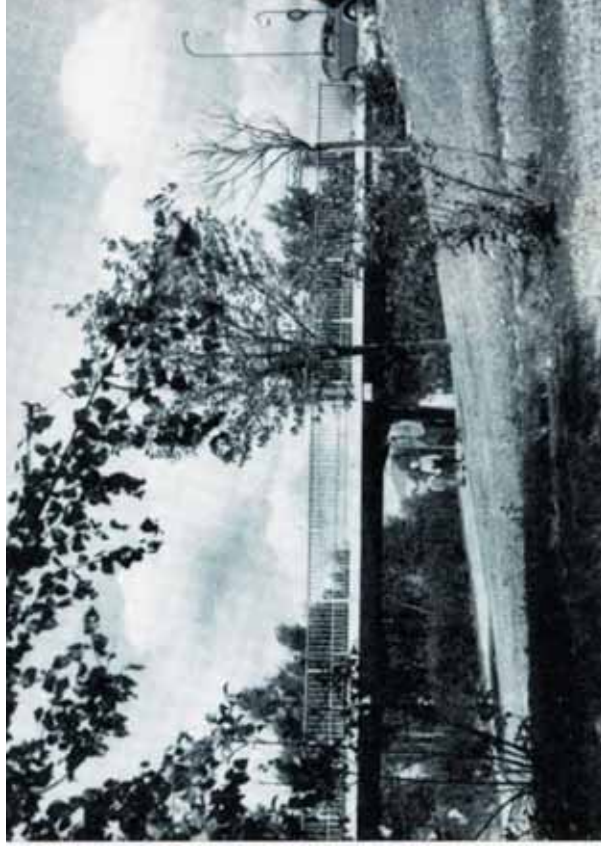
Parkområdet är ett väsentligt och karaktäristiskt inslag i helhetsmiljön. Det omges av grupper med bostadshus som nås genom gångvägar och stigar. Gångvägar och trappor leder också upp till centrumanläggningen vid Dr Fries Torg.

I söder ligger Mossebergsskolan (fd småskola), förskola, lekplats, bollplan och dansbana. Mot norr ansluter den välplanerade parken till mer orörd naturmark med vilda inslag. I denna del finns värdefull ädellövskog. Västra delen mot Ehrenströmsgatan omfattar bl a ett höjdparti som endast nås via stigar.

Gröna gårdsrum

Bostadshusen är samlade i grupper kring gröna gårdar som har varierande former. Byggnadsgrupperna och gårdarna är anpassade till terrängen och ofta skickligt komponerade så att befintlig natur kunnat tas tillvara och utnyttjas som viktiga inslag i gårdsmiljön.

Intressanta och välbevarade exempel är trevåningshusen vid Dr Bex gata där halvslutna, svagt sluttande gårdar öppnar sig ut mot det centrala parkområdet och det helt kringbyggda kvarteret vid



Ur Byggnadsstaden 1953



Dr Westrings gata där trevåningshus omger en låg bergsknalle. Högre hus ligger vid större gårdsrum. Till sjuvåningshusen vid Dr Belfrages gatan och Dr Saléngsgata hör ett rymligt gårdsutrymme som omfattar ett bergsparti som bibehållits med relativt vildvuxen grönska och bara har små iordningställda ytor vid husen.

God bostadsarkitektur

Bostadsbebyggelsen som tillkom före 1955 består av flerfamiljshus med varierande form, höjd och stil. Det är punkthus, lamellhus i parallella rader, vinkelbyggda trevåningslängor men också ett ca 180 meter långt skivhus i 7 våningar.

Fasadmaterialet är gult eller rött tegel och puts i olika kulörer. De flesta av husen från tiden före 1955 är byggda i en stil som knyter an till äldre arkitektur. De kan ha traditionella detaljer som tegeltäckta sadeltak, dekor kring entré och takfot och balkongräcken med sparsam utsmyckning.

Byggnaderna vid Dr Liborius gata och Syster Ainas gata utgör tillsammans med husen kring Dr Fries torg ett mer modernistiskt inslag i stadsdelen. De har släta putsfasader och flacka plåttäckta tak. Dekor saknas helt.

Bostadshusen är omsorgsfullt planerade med dagsljusbelysta trapphus och badrum som har fönster. Till lägenheterna hör vanligen någon form av balkong och i några av de större finns öppen spis.





Centrumanläggning med småskalig miljö

Dr Fries Torg är Södra Guldhedens centrum. Trots byggnadernas strama former är detta en idyllisk plats i 1950-talets anda. Miljön är småskalig och här finns en blandning mellan bostäder och olika verksamheter.

Själva torget omges av låga byggnader med bostäder i de två övre våningarna och butiksgjor i bottenplanet. Torgytan är försänkt och har schackmönstrad konststensbeläggning. I väster ansluter platsen till en plantering och en låg bergsknalle och här öppnar sig torget ut mot grönskan i det centrala parkområdet.

Den östra delen domineras av skulpturen Fina Fischen som avgränsar torget i detta väderstreck. En liten kyrkobyggnad omgiven av träd utgör också en del av miljön kring torget.

Längre in och lite sidoordnad finns en mer sluten del av torget. Här ligger Guldhedens bibliotek och Forum byggt som samlingslokal för området. Platsen är omsorgsfullt utformad med gatstensbeläggning i mönster och naturstensmurar.

Bokhandeln, fiskaffären och flera av de andra småbutikerna som fanns vid Dr Fries Torg på 1950-talet är idag borta men blomsterhandel och hårfrisör finns kvar och den södra torgsidan har fortfarande flera mindre lokaler med varierande verksamheter som kvarterskrog, konditori, skomakeri, pizzeria och apotek.





Bilder från Södra Guldheden



Ur Byggmästaren 1953

Det gröna

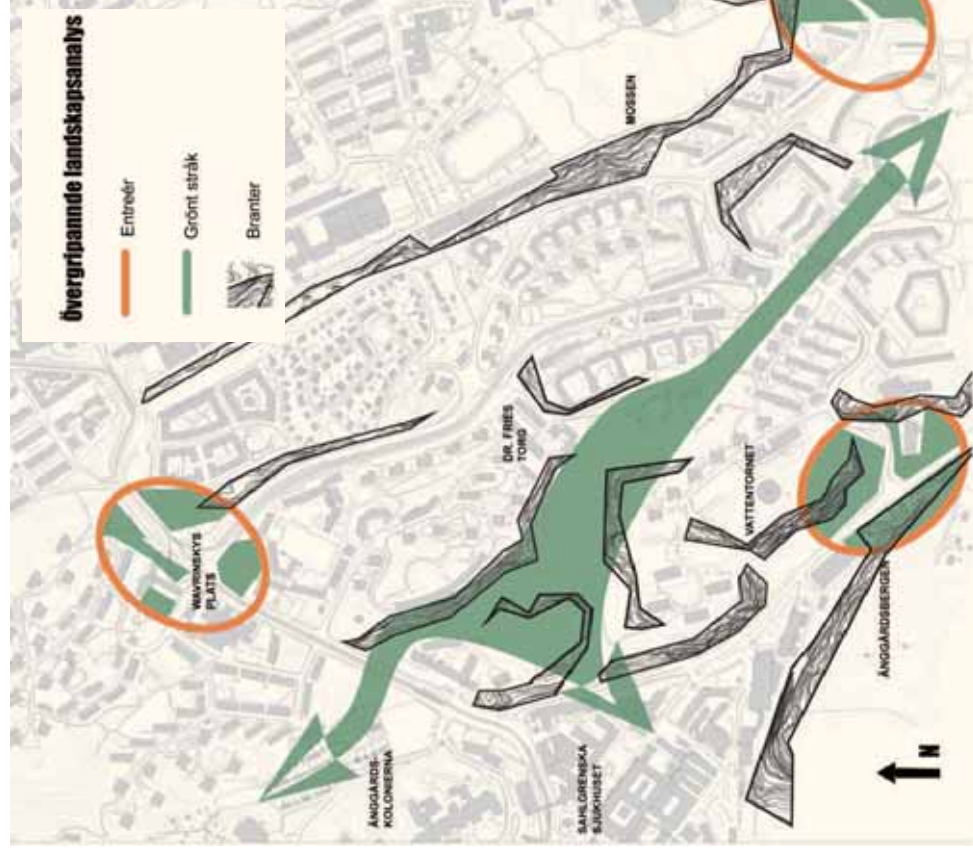
En viktig del av upplevelsen av Södra Guldheden är ett system av sammanhängande gröonstråk och dess anslutande gångvägar. Området var som tidigare nämnts det första i Göteborg som planerades för ett differentierat trafiksystem och en stor del av gång- och cykelvägarna lades i den centrala parken och i de mindre parkstråken. Tanken var att man skulle kunna ta sig från bostaden till viktiga målpunkter i närområdet såsom torg, skolor och kollektivtrafik utan att behöva korsa en bilväg. Senare har man brutit upp strukturen något genom att dra in biltrafik i Dr Häléns park fram till Mossebergsskolan.

Den absolut viktigaste beståndsdelen i den guldhedska utemiljön är just Dr Häléns park och den angränsande Guldhedsdalen. Ett stort sammanhållet gröonstråk med förlängningar åt båda håll. Området beskrivs vidare under rubriken befintlig situation.

De privata utemiljöerna i form av bostadsgårdar är mycket karaktärsskapande. Naturmark återfinns ofta mellan husen, vil-



ket följer de planeringsideal som rådde kring områdets tillkomst. När utemiljön är av anlagd karaktär på bostadsgårdarna känns de välbearbetade och rymmer ofta blomsterrabatter, sittplatser, små lekplatser och grillplatser. De mänskliga proportionerna ger en tilltalande rumslighet.



Grannskapsenheten Södra Guldheden har på ett tydligt sätt avskilts från omgivningen för att markera dess lokala identitet och karaktär. Detta har gjorts genom att spara de omkringliggande slänterna från byggnation, vilka dessutom är mycket branta och svårbebyggda. Dessa branter är en viktig del i upplevelsen av stadsdelen.

Entréerna till stadsdelen är gröna. Anländer man till Södra Guldheden via Wavrinskys plats möts man av på ena sidan en grön liten bergknalle, flitigt använd av skolbarnen på Guldhedsskolan och Internationella skolan. På andra sidan sträcker sig långa klippta gräsmattor ner mot vägen, följda av en vegetationsklädd brant som följer Dr Allards gata ända in till Dr Fries torg. Entrén vid korsningen Ehrenströmsgatan / Dr Allardsgata har en vacker karaktärsfull ekbacke på ena sidan. På andra sidan, vid Laborantsskolan, står en trädunge i gräs. Vid Dr Forselius gata, söder om Mossen, finns en tredje grön entré till stadsdelen, om än inte lika



väldefinierad som de tidigare nämnda. Dessa entréer uppskattas av guldhedsborna och upplevs som välkomnande och som en försmak av den gröna stadsdelen.

Tack vare att Södra Guldheden är beläget högt upp i Göteborg finns här många platser med vidsträckt utsikt, både inifrån husen och utomhus. Att härifrån kunna blicka ut över staden är en stor kvalitet som positivt bidrar till områdets karaktär. Vattentornet vid Syster Estrids gata besöks av göteborgare och turister som vill ta del av denna utsikt.

Om man ser till lite större frilufts- och strövområden är Änggårdssbergen det som finns på rimligt gångavstånd från stadsdelen. Änggårdssbergen har stor variation av naturtyper samt även ett inslag av arboretum. Området ligger som en grönt stråk från Guldheden och Sahlgrenska mot Högsbo och Mölndal. Genom Änggårdssbergen tar man sig även vidare till Botaniska trädgården och Lilla Ängården.



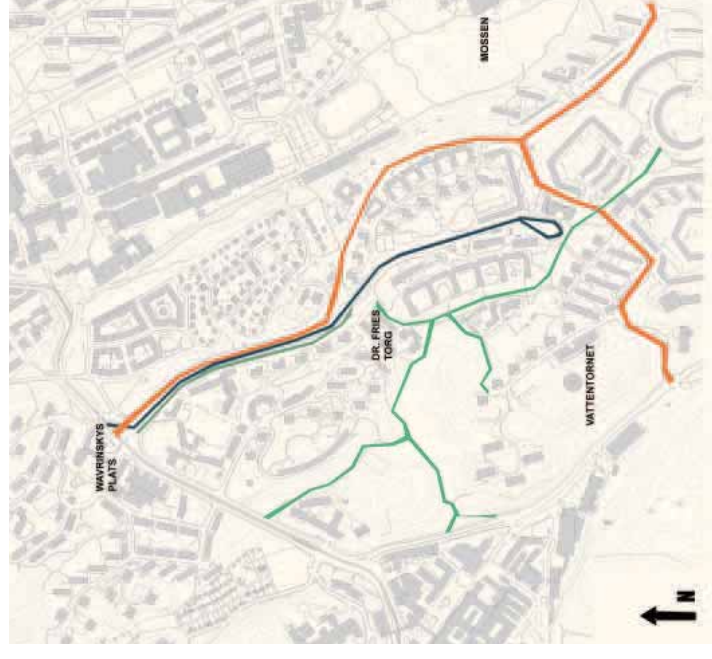
Trafiken

Södra Guldheden är planerad med ett separerat och differentierat trafiksystem. Trafiksystemet visar på ett tydligt sätt de åtgärder man vidtog när bilismen ökade och gav upphov till konflikter. Doktor Allards gata, som är en genomfartsgata, går i princip runt hela området och från denna går det lokalgator in till de omkringliggande bostadsgrupperna. Vissa av dessa lokalgator är återvändsgator. Detta trafiksystem minskar inte enbart konflikter mellan olika trafikarter, bostadsenklaverna slipper också onödig genomfartstrafik vilket ger lugnare boendemiljöer. Detta uppfattas av många som en av stadsdelens stora tillgångar tillsammans med områdets centrala läge i staden. Till stor del går det separerade gång- och cykelvägar genom grönska, allt enligt trafiksepareringsprinciper. När Södra Guldheden byggdes hade bilismen ännu inte nått en fullt så kraftfull expansion som den senare gjorde, därför är trafiksystemet relativt måttfullt separerat i området. Detta har resulterat i ett återhållsamt antal broar och viadukter. Det har också medfört att det finns trottoarer längs med bilvägarna som kan användas som alternativ väg för dem som av någon anledning inte önskar använda sig av de separerade gångvägarna. Spårvagnen som går genom delar av Södra Guldheden, har en egen bannvall. Den utgör delvis en barriär genom området och begränsar framkomligheten. I entrén till området från Wavrinskys plats går de olika trafikslagen sida vid sida och det får till följd ett något överdimensionerat trafiklandskap.

På Dr Allards gata, mellan Wavrinskys plats och Dr Fries torg kör ca 3 600 fordon/ dygn, på Dr Forselius gata, mellan Gibraltar-gatan och Dr Allards gata ca 7 400 och på Dr Allards gata mellan Dr Forselius gata och Ehrenströmsgatan ca 5 500.

Parkering

När Södra Guldheden planlades räknade man cirka 1 bil per 10 invånare. Det var för den tiden en ganska högt satt planeringsnorm då man begrundade ett ökat bilinnehav i framtiden, men alla planerade parkeringsanläggningar blev inte byggda. Eftersom terrängen är kuperad har detta försvårat byggandet av mindre parkeringsanläggningar i anslutning till bostäderna. Detta har lett till att det är ett underskott av parkeringsplatser inom delar av Södra Guldheden. Parkeringsnormen för nybyggnation, som gäller för denna del av Göteborg är idag ca 0.2bilplatser per studentlägenhet och för vanliga lägenheter är normen ca 0,7- 0.8 bilplatser per lägenhet, besöksparkeringar inräknade.

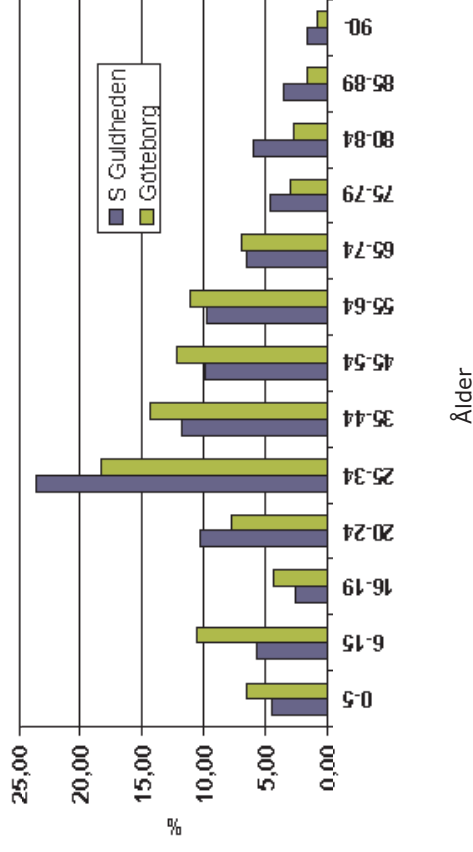


III. PoNF

Demografi

Befolkningen på Södra Guldheden är äldre än genomsnittet i Göteborg. År 2000 var 25% äldre än 65 år. I hela Göteborg var andelen 16%. Där bor fler kvinnor än män men kvinnoöverskottet är idag koncentrerat till pensionärerna. Det har alltid bott fler kvinnor än män på Guldheden. Detta beror på närheten till Sahlgrenska sjukhuset. Flera fastigheter reserverades som personalbostäder åt anställda på sjukhuset. Det byggdes många små lägenheter och enkelrum åt sjuksystrarna och få stora lägenheter åt läkarna med familjer. Det bor betydligt färre barn på Södra Guldheden än i Göteborg i snitt. Åldersgruppen 25-44 år ökar.

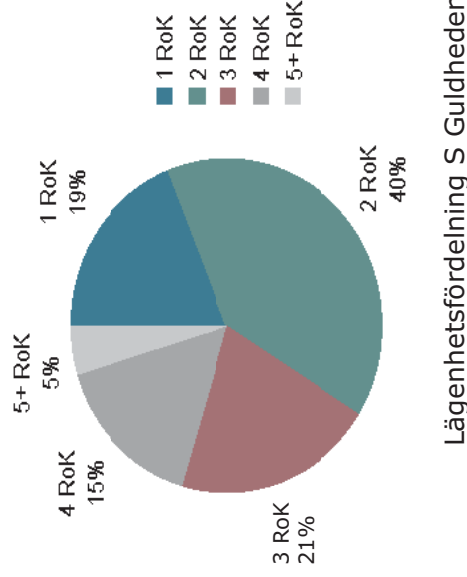
Åldersfördelning i S Guldheden och Göteborgs stad



Lägenhetsfördelning och upplåtelseformer

Av Södra Guldhedens totala lägenhetsbestånd byggdes ca 85 % under tiden 1949-53. Ca 3 000 av de totalt ca 3 900 lägenheterna ägs av allmännyttan, av Bostadsbolaget och Poseidon. Resterande upplåts med bostadsrätt i tre olika föreningar.

Nästan 60 % av lägenheterna är 1 RoKv till 2 RoK. Ca 20 % av lägenheterna är 3 RoK och resterande 20% är 4 RoK eller större. De större lägenheterna ligger företrädesvis i husen byggda på 1960-talet dvs i skivhusen på Dr Linds och Dr Forselius gata och på Dr Forselius backe. Tillgänglighet med hiss finns i de höga husen men i den södra delen av området med 3-4 vån hus saknas hissar.



Lägenhetsfördelning S Guldheden

Service

Kollektivtrafik

Den kollektivtrafik som i dagsläget går genom området är spårvagn 10 samt buss 49 och 52. Busslinjenätet fångar upp de delar av Södra Guldheden som inte spårvagnsnätet når. Till Göteborgs centrum kommer man på cirka 5-10 minuter.

Spårvagn 10 – Från Södra Guldheden går spårvagnen till Hisingen och passerar flera attraktiva delar av centrum. Generellt sett går den med 20 minuters intervall.

Buss 49 – Går mellan Linnéplatsen och Hisingen och passerar flera attraktiva målpunkter. Linjen går generellt endast under dagtid med 30 minuters intervall.

Buss 52 – Trafikerar till stora delar samma sträcka som buss 49, även den med 30 minuters intervall. Buss 52 går även på kvällarna.

Handel

Dr Fries torg är Södra Guldhedens grannskapstorg och det största i omgivningen. Torget har en bra blandning av verksamheter; livsmedelsaffär, konditori, pizzeria, blommor, tobak, apotek, frisör, bankomat, skomakare, tandläkare och bibliotek. Apotek, bibliotek, tandläkare och tandtekniker hämtar kunder från ett större omland. Till de andra funktionerna kommer troligtvis kunderna mestadels från närområdet, alltså inom en 400-meters gräns. Inom detta område bor ca 3500 personer. Kundunderlaget har minskat genom åren i takt med minskat antal invånare i stadsdelen och ändrad handelsstruktur.

Vid spårvagnens ändhållplats vid Dr Bex gata ca 400 m sydost om Dr Fries torg ligger Södra Guldhedens andra lilla centrum i form av en butikslänga där mataffären är kärnan. På Syster Emmas gata och Dr Forselius gata finns servicebutiker .

Social service

I Södra Guldheden bedriver stadsdelsförvaltningen verksamhet för förskola och grundskola, bibliotek samt hemtjänst och träffpunkt för pensionärer. Det finns även gruppböende och dagverksamhet för funktionshindrade personer. Förskolor finns på Dr Heymans gata 1, Dr Häléns gata 11, Dr Sydows gata 44 och i Mossebergsskolan. Skolverksamhet bedrivs i Guldhedsskolan för årskurs 3-9 och i Mossebergsskolan för årskurs 1-2 . Stadsdelsbiblioteket ligger vid Dr Fries Torg. Ett nyöppnat gruppböende finns vid Dr Wigardhs gata. Dagverksamhet för funktionshindrade ligger på Dr Forselius backe 50 och träffpunkten för pensionärer på Dr Liborius gata 24 i nyrenoverade lokaler. Slutligen har hemtjänsten lagarbetslokaler för personalen vid Dr Liborius gata 24 och Dr Hjorts gata 4.



Tidigt och fördjupat samråd

Under den tidiga programsamrådsfasen har två allmänna möten i Guldhedskyrkan, fyra grön-/vitvandringar i stadsdelen samt ett samarbete med en skolklass i Guldhedsskolans årskurs 8 hållits. Det gemensamma syftet med dessa aktiviteter har varit att initiera en bred diskussion om hinder och möjligheter för kompletteringsbebyggelse i stadsdelen och därigenom tillföra planeringsprocessen nya och vidgade perspektiv och framför allt lokal kunskap.

Det första allmänna mötet hölls i januari då det ännu inte fanns några skissade förslag till förtätningar. Under mötet redogjordes för det uppdrag som Byggnadsnämnden gett Stadsbyggnadskontoret och därefter diskuterade de över 200 mötesdeltagarna i grupper för- resp nackdelar i stadsdelen och anteckande dessa på stora flygfoton. Därpå följde två vandringar i januari-februari. På det andra mötet i april, då drygt 100 personer deltog, presenterades skisser på olika förslag till förtätning och förändring. Även efter det mötet följde två vandringar.

I biblioteket på Dr Fries torg har en brevlåda funnits sedan första allmänna mötet för att underlätta för dem som ville lämna synpunkter. Alla inkomna brev är diarieförda på ärendet. Även mailvägen har ett antal brev kommit, till höger visas utdrag ur ett exempel.

Inom arbetsgruppen med representanter från olika kommunala förvaltningar har samrådet pågått under hela processen.

"Hej!

Vill ni på SBK bevara något av Guldhedens karaktär så tänk på kanterna! Berg, klippor, lite vilt, träd och annat grönt bör finnas kvar och omgärda husen! Ta inte bort alla berg, som man har för vana vid att göra här i stan. (Nilssons berg, Otterhällan... Skansberget?) det måste få finnas berg och knallar kvar. Allmänna utsikter! På Guldheden ser man fortfarande minnet av landskapet, det som fanns. Man kan se höjdskillnaderna, omväxlingen. Och det finns rymd kvar än. Det är en daglig glädje att se. Spara några fria ytor! Luft och rymd kan väl också behövas i en stad? Jag tycker att ni ska se på naturen som ett byggnadsminne, värt att inte bara spara utan också utveckla. Tänk på helheten! Tidigare stadsplanerare har ju lyckats med att förstöra många viktiga miljöer i stan. (Landala, Annedal, Masthugget mfl nygamla stenöknar.) Det vore roligt om SBK kan medverka till att skapa en stad för människor att leva, arbeta och bo i? Promenera i. Även vanligt folk kan behöva något vackert att vila ögonen på i vardagsstaden.Gröna rum att vandra i. Naturen är för människor idag mycket viktig. Alla har inte egna trädgårdar. Det behövs gröna fina ställen i närmiljön för att folk ska vilja leva i stan. Blir det stenöken överallt så väljer människor att bo i kranskommunerna och pendlar i stället. Så tror jag!

.....

Hej från Stina Lindblom"

Utdrag ur brev från en guldhedsbo

Om grönskans betydelse

Södra Guldheden består, som tidigare nämnts, till stora delar av grönska. För att medvetna val ska kunna göras och för att inte grönskan endast ska betraktas som obebyggd mark, krävs det kunskap om det grönas betydelse för både människor och djur.

De flesta av oss lever en stor del av våra liv i staden. De växande städerna förtätas alltmer, särskilt i de inre delarna av staden. Grönskan hotas av den nya bebyggelsen och av de nya trafiklederna. Parkerna riskeras att naggas i kanten och blir mindre och färre. Stora parkområden delas upp till flera små. Detta kan innebära en sämre funktion för både människor, djur och växter. Men man ska också komma ihåg att i vissa avseenden är kvaliteten viktigare än kvantitet. En minskad parkvolym behöver inte vara en försämring om man i stället utvecklar den återstående parkstrukturen.

En annan följd effekt av förtätning som man bör vara medveten om är dess barriärverkan. En ny väg eller bostadsbebyggelse riskerar att bryta viktiga samband.

För bland annat många barn, gamla och andra som inte kan ta del av de rekreationsmöjligheter en bit bort, är parken alldeles utanför huset ibland det enda möjliga mötet med naturen som ges. Det är även viktigt att barn får en grön uppväxtmiljö. På så vis kan de grundlägga en positiv känsla för naturen som lever kvar även då de är vuxna. Barnen påverkas också av mångformigheten som finns i naturen. Den stimulerar deras fantasi och gynnar motorikutveckling etc.

En grön stad är mer än vacker och trevlig, den gör också oss människor friska. Den som har en nära tillgång till grönska känner sig både piggare och friskare. Om man utnyttjar parken eller ett grönområde, har till stor del att göra med vilket avstånd man har till grönskan. Forskning visar att om man har grönska nära sin

bostad är det också större chans att man tar sig till ett strövområde lite längre bort än om man inte har någon grönska alls där man bor. Det spelar också stor roll hur väl utvecklad grönsstrukturen är. Detta är viktigt för hur människor upplever och använder parker och natur. Den som har ett varierat utbud av parker i sin boendemiljö vistas mer ute och är betydligt friskare.



Livet mellan husen - sociotopkartan

En sociotopkarta visar hur människor använder och upplever offentliga platser och grönområden i staden, till skillnad från exempelvis en biotopkarta som visar miljöer för flora och fauna. Sociotopkartor bygger på brukarundersökningar, dels systematiska platsobservationer och dels enkäter, möten och intervjuer där människor får säga vilka platser de använder och vad som är värdefullt. Sociotopkartor kan bli en viktig del i stadens planering för en bättre och vackrare stadsmiljö.

Parallellt med programarbetet för Södra Guldheden har en sociotopkarta arbetats fram för stadsdelen av Park- och naturförvaltningen. En enkät gick i februari 2005 ut till alla förskolorna i området. De fick svara på frågor om favoritplatser och vad som gör att man går ut. Information om hur högstadieskolorna använder sin utemiljö har samlats in genom projektarbete i årskurs 8 på Guldhedsskolan. På öppna möten och grönvandringar i stadsdelen har Guldhedsbor i olika åldrar berättat om vilka platser de besöker och vad de gör där. Landskapsarkitekter på Park- och naturförvaltningen har också observerat hur stadsdelens alla platser, parker och grönområden används.

Utifrån dessa plats- och brukarundersökningar har 19 olika värden märkts ut på en karta. Dessa är: bad, bollsport, blomning, båtliv, evenemang, fiske, gatusport, grön oas, kulturhistoria, lek, motion, mötesplats, naturupplevelse, odling, picknick, promenad, utblick, och vila.

På sociotopkartan visas även en klassning av bebyggelsestätteten på kvartersmark. Då man tittar på varje kvarter för sig har många väldigt liten tillgång på utemiljö på sin egen kvartersmark. Planeringen bygger på att det mellan bostadskvarteren finns gott om rymd och kvalitativ utemiljö.

Sociotopkartan finner du på sidan 35. Nedan följer en beskrivning av utemiljön, plats för plats, med avseende på utformning och användning. Karta på s. 34 visar platser och siffror.

Befintlig situation, plats för plats, sociotopsvärden

1. Guldhedsdalen

Dalen består av varierad naturmark med en liten bäck, fuktiga sänkor, skogspartier och klippiga höjder. I vissa delar, exempelvis nedanför Dr Fries torg, bildar hasselsnår karaktärsfulla skogsområden. Stora delar av dalen utgörs av ädellövskog och djurlivet är rikt. Kanterna upp mot den omgivande bostadsbyggheten är branta och karaktären nere i dalen vild. Parken är mycket väl använd och fungerar som ett centrum i Guldheden.



Här finns plats att gömma sig men det är samtidigt lätt att bara gå igenom dalen på de asfalterade gångvägarna. I närhet till dalen finns förskola och skola, som båda använder sig av området.

Som stråk har området betydelse både för vardaglig kommunikation mellan olika delar av Guldheden men också som en länk i ett sammanhängande gröonstråk som löper via Änggårdarna in till centrum.

I norr, nedanför Dr Belfrages gata, upplevs den tillgängliga ytan som ganska smal då en stor del utgörs av brant slänt. Den här biten har ett värde främst som utsiktsgrönska för de boende på Dr Belfrages gata och som del i stråket in mot centrum. Sociala värden: blomning, lek, naturupplevelse, picknick, promenad, utblick och vila.

2. Dr Håléns park



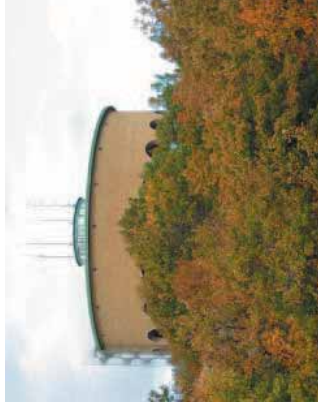
Mot den vildare karaktären i Guldhedsdalen står det mer ordnade i doktor Håléns park med plana boll- och lektytor. Öppna ytor och gläntor i kombination med trädgångar och buskage ger området en klassisk parkkänsla. Parken är inramad av slänter på de flesta sidor. Både lekplatsen och skogsbrynet norr om bollplanen, där sten och klipp hållar sticket upp ur gräset, är populära hos barnen. Förskola, skola och fritids använder parken i sin verksamhet och tack vare all aktivitet blir den en mötesplats i området. Sociala värden: bollsport, evenemang, grön oas, lek, mötesplats, picknick, promenad, picknick, sällskapslek och vila.

3. Vattentornet med omgivande naturpark

Området utgörs till största delen av en stor, långsträckt bergsknalle med utsikt både mot Mölndal och in mot Göteborg. På berget, speciellt längs kanterna nere vid Ehrenströmsgatan och början av Dr Allards gata växer karaktärsfull och värdefull ekskog.

Uppe på höjden ligger vattentornet som byggdes 1951 i samband med resten av södra Guldheden. Höjden med sitt vattentorn är ett landmärke och utflyktsmål med utsikt och café. Hit kommer besökare från hela staden men parken är även viktig för lek och närgrönska för de intillboende.

Sociala värden: blomning, lek, mötesplats, naturupplevelse, picknick och utblick



4. Parkstråk vid Dr Westrings gata och Spaaks gång

Stråket ligger lätt nedsänkt mot omgivande bebyggelse och består varierande av växtlighet med skött parkkaraktär och mer friväxande partier.

Vid spårvagnens ändhållplats möts flera olika rörelseströmmar som sedan strälar ut i parkerna. Stråket har betydelse som en passage från och till arbete, skola och fritidsaktiviteter i många människors vardag.

Sociala värden: blomning, grön oas, lek, mötesplats, picknick, promenad och vila

5. Dr Fries torg

Långsmalt 50-talstorg i svartvitt schackmönster där vinden får fart mellan husen. Vid entrén till torget i nordost finns en damm och tillhörande skulptur och i motsatt ände sittplatser, vända mot en anslutande bergknalle/kal berghäll, omgärdade av en höjdmässigt varierad plantering. Framför biblioteket finns ytterligare en torgbildning med runda mönster som formtema. Där finns flera flitigt nyttjade sittplatser mot solen med en stödmur i ryggen. Den lilla lastkajen vid huskroppen i norr utnyttjas av skateboardåkare. Sociala värden: blomning, mötesplats, gatusport och vila



6. Dr Heymans/Saléns park

Parken är en av Guldhedens grönytor med mer anlagd karaktär. Den är långsmal med små buskavgränsade parkrum i delen mot Dr Fries torg. Den norra delen består av ett mer öppet men sammanhållet parkrum med björkar i gräs. I väster avgränsas parken av naturmark och på övriga sidor av högre liggande bostadsbebyggelse.

För boende i punkthusen längs Dr Heymans gata fungerar parken som en bostadsgård och för andra delar av grannskapet som en yta för grillning, boulespel och annan samvaro. I parken finns en lekplats och mer öppna ytor för vila, sol och picknick. Parken

har viss funktion som rörelsestråk till och från skolan, som ligger direkt norr om parken, och upp till dr Saléns gata.

Sociala värden: grön oas, lek, mötesplats, picknick, sällskapslek och vila



7. Syster Ainas park

En andra större grannskapspark eller bostadsgård men med en offentligare karaktär i Guldheden. Här finns böljande gräsmattor, lekplats, bollplan och en bergknalle med natur. Spårvagnsområdet avgränsar parken i väster och bostadshusen i öster.

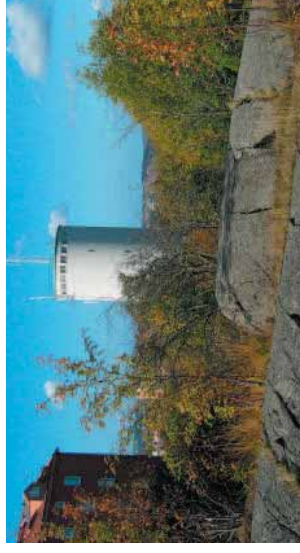
Lekplatsen är nyrustad och lek förekommer både här och i resten av parken. Många människor tar passagen genom parken i riktning mot gångbron över spåren. Grill och bänkbord finns intill bollplanen.

Sociala värden: bollsport, blomning, grön oas, lek, mötesplats, picknick, sällskapslek och vila

8 & 9. Bostadsgrönska vid Dr Belfrages gata och Dr Sydows gata

De två bergsknallarna har till största delen vegetation med naturkaraktär. De är omgärdade av bostäder och har en känns ganska privata. Främst används de av de närboende som utsiktsgrönska och för lek, grillning och annan aktivitet som försiggår på en bostadsgård.

Sociala värden: blomning, grön oas, lek, utblick, och vila
Dr Sydows gata: blomning, lek, picknick och vila



10. Egna hemsplatsen

Rondelliknande plats med gräs, blomsterplantering och en skulptur.

Sociala värden: blomning



11. Furuplatsen

Stämningsskapande, kvartersstor park med tallar i gräsmatta. Inbjuder inte direkt till vistelse men är ett viktigt inslag i miljön och fungerar som utsiktsgrönska.

Sociala värden: grön oas



12. Fyrverkaregatans park

Lokalpark med en damm som upptar ungefär hälften av ytan. Vattnet bidrar till den öppna känslan i parken utan att det blir ödsligt. Parkens skala stämmer väl överens med storleken på husen och byggnader och utemiljö känns som en trivsamt helhet. Liten lekplats på terrass öster om dammen.

Sociala värden: blomning, grön oas, lek, mötesplats, picknick och vila





13. Kant mot Doktor Allards gata

Entrépark i anslutning till Wavrinskys plats. Stor, sluttande gräsmatta öppen ned mot trafikplatsen. Det öppna övergår till en mer igenväxt slänt i söder. Till viss del verkar den utnyttjad i anslutning till parken men är otillgänglig längre ner. Slänten med sin vegetation fungerar som buffert mellan bostäder och väg och inramning till boendemiljön på höjden. Den används också som lekskog för barnen i området. På de öppna ytorna åker man gärna pulka och skidor.

Sociala värden: lek, grön oas



14. Syréngatans lekpark

Liten lokalpark med sluttande gräsmatta, några lekredskap, gunga och sandlåda. Ligger lite nedanför vägen och känns därför ganska skyddad trots att det är öppet i den riktningen. Parken rymmer även en tennisplan i norr. Parken hänger samman med stråket nedifrån Chalmers, längs vilket en dagisförening har sin gård med viss lekutrustning.

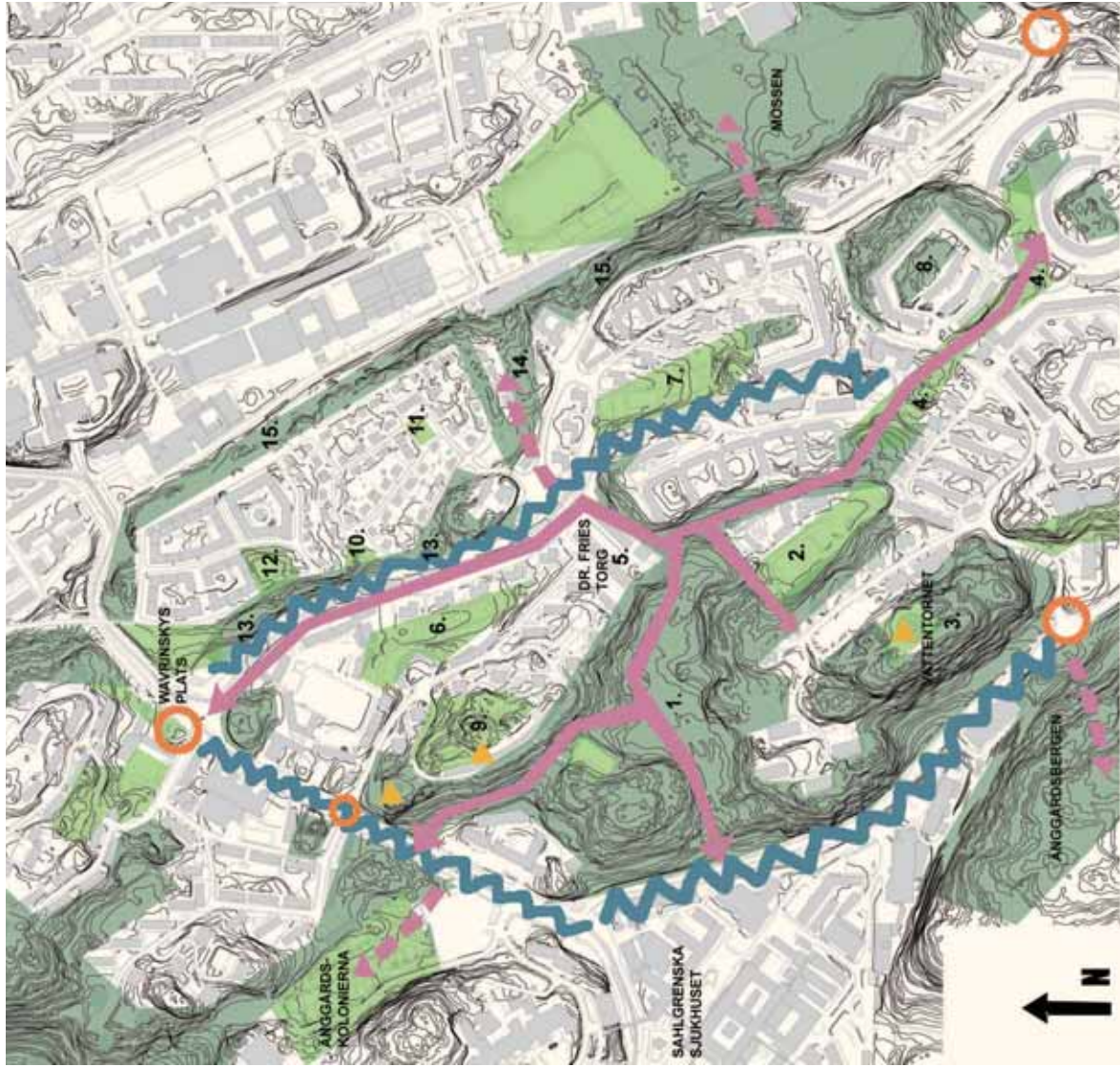
Sociala värden: bollsport, grön oas, lek, mötesplats, picknick och vila



15. Brant mot Chalmers och Mossen

Natur i långsträckt brant som fungerar som en gräns för Södra Guldheden ner mot Chalmers och Mossen. Vegetationsridån ramar effektivt in Landala egna hem i norr. I söder längs Dr Allards gata har man panoramautsikt över Göteborg. Området är i stora delar otillgängligt för de flesta men är samtidigt en spännande lek- miljö för barn.

Sociala värden: lek, picknick och utblick



III. PoNF



III. PoNfE



SOCIOTOPKARTA

Södra Guldheden

SOCIOTOPKARTA

Översiktlig redovisning av utemiljöns sociala värden

SCORPA GULDHEDEN 2005-04-20

DEFINITIONER

Sociotop står för "plats för minsta möjliga aktiviteter". Sociotoperna illustrerar olika platser människorna använder i sin utemiljö och vad de gör där.

SOCIOTOPKARTANS ANVÄNDNING

- Utgångspunkt för utredning och tilläggsanalyser
- Argument för skydd av värdefulla platser som sociotoper
- Prioritering av åtgärder och investeringar
- Redskap för planering

SOCIALA VÄRDEN

Sociala värden redovisas så som brukarna, dvs de som rör och använder i Södra Guldheden, ser dem. Värdena har bedrivits utifrån omfattande observationer samt enkätundersökning, grönvandringar och möten med brukarna.

Beteckning Värdebegrepp Nyckelord

Ba	Bada	bad, simma, solbada
Bi	Bilning	radbilar, vilda bilar, körande bil och buskar
Bo	Bostad	bostäder i ex. förskola, tennis
Bs	Bädd	bädd, hämningsaktivitet
E	Evenemang	demonstration, föreläsning, marknad
F	Fika	fika, möta
G	Gård	trädgård, odlingsmark, kontrast mot omgivning
Go	Gård	aktiviteter på häst i ex. austerbarn, austerbarn
K	Kulturhistoria	historiska hus, hus
L	Lek	lek, plocka, klygga
Mo	Möten	övrig motion i ex. jogging, städning
Mp	Mötesplats	fika, umgås, titta på människor
N	Naturupplevelse	skogsaktiviteter, djurmiljö, naturupplevelse
O	Odling	odla, pyssla med grönt
Pi	Picknick	picknick, grilla, vaffel med fika
Pr	Promenad	promenad, vandring, ströka (med eller utan hund)
S	Sällskapslek	bad, kubb, bordspel
U	Utläsk	läsa, öppna, luft
V	Vita	lyst och ro, utveckling, hämta kraft

KARTLAGDA PLATSER - FÖRVALTADE AV PARK- OCH NATURFÖRVALTNINGEN

Beteckning	Sociotopklass
Local	Platsen används främst av boende i omgivande kvarter
Stadsdel	Platsen används främst av boende i stadsdelen
Citaborg	Platsen används av gästbarn

ÖVRIGA TILLGÅNGSLIGA PLATSER - FÖRVALTADE AV ANNAN

Beteckning	Typ av yta
Exempelvis skolor, skolor- och odlingsmarken, kyrkogårdar	

BEBYGGELSETHÄT - PÅ KVARTERSMARK

Beteckning	
Myskär glas bebyggelse, 1 av villor	
Glas bebyggelse, 1 ex 2-3 våningars flerbostadshus	
Tät bebyggelse, 1 ex flerbostadshus	
Myskär tät bebyggelse, 1 ex elevskola, högre utbildningsmark	
Övrig kvartersmark, 1 ex industri, handel och stora parkeringsplatser	

Skolarbetet

Arkitekturserien med klass 8A på Guldhedsskolan syftade till att ta reda på hur de unga använder sin närmiljö, området Södra Guldheden. Vilka är kvaliteterna och bristerna? Hur vill man att området utvecklas? Arkitekt Mania Teimouri har träffat eleverna vid sex tillfällen på skolan, under lektionerna Bild och SO. I serien har även ingått en vandring i området, ledd av lanskapsarkitekt och konsult Elisabeth Lundgren Alm.

Flertalet av eleverna bor i området. Ungdomarna rör sig främst i det området där de själva och kompisarna bor, på vägen till och från skolan, affären och där kommunikationerna finns. Det finns annars inte så mycket för ungdomarna att göra på Södra Guldheden och det finns vissa platser som de säger att de aldrig har varit på. De flesta tycker att det behövs mer liv i området. Man är inte främmande för tanken att bygga fler bostäder om det görs på rätt platser. Fler affärer, caféer och restauranger behövs på torget. Grönområdena är viktiga men många av dessa känns otrygga och används inte av ungdomarna (gäller inte bostadsgårdarna och de bostadsnära parkerna). Flera platser behöver rustas upp och kompletteras med bänkar, lampor. De anser att många av husen är gamla och slitna. Det ger området ett sjabbigt och tråkigt uttryck.

”Jag gick ut och sökte staden, men fann den inte” som en grabb boende på Dr Forselius backe uttryckte det.

Följande platser har eleverna arbetat med och formulerat synpunkter kring:

1. Wavrinskys plats

”På Wavrinskys plats är det mycket trafik och många människor. Wavrinskys plats är en ganska högljudd plats. Det finns inte så

mycket affärer för att vara ett torg. Det finns en cykelaffär, en mataffär, en kiosk och en restaurang. På Wavrinskys plats finns det en damm som är uttorkad nu. För en tre år sen fanns det salamandrar där men inte nu längre. I mitten av Wavrinskys plats finns det nästan inga träd alls, sen utanför finns det massor av träd.” Många av eleverna passerar Wavrinskys plats varje dag då de ska till och från skolan och andra aktiviteter. Pga. trafiken är det bullrigt och farligt. Det är ingen plats man gärna vistas på. Det är här man får sitt första intryck av Guldheden och det är inget bra så som det är idag.

2. Guldhedsskolan

Skolområdet fungerar bra. Det är bra att det är så öppet, även om det är en del som förstörs då skolan är stängd. På vintern är gångvägen längs med Dr. Allards Gata lång och tråkig. Men när vårsolen börjar titta fram är vallen upp mot spåret en favoritplats att vistas på, lite avskild från skolgården. Landala egnahem ligger på andra sidan Dr. Allards Gata och fastän det är nära måste man ta en omväg för att komma till skolan. Det skulle vara bra om det fanns en gångbro eller en gångtunnel någonstans längs vägen.

3. Dr. Fries Torg c

För att vara ett torg är Dr. Fries Torg ganska dött. Utbudet av affärer, restauranger och caféer är inget som lockar ungdomarna att vistas på denna plats. Biblioteket används. Det skulle kunna finnas en biograf här. Man skulle kunna plantera lite träd på torget, så att den får en mer avslutande karaktär.

4. Mosseberg - skogen

Ungdomarna tillbringar inte så mycket tid här. Man skulle kunna bygga här, det är ju ett stort område, men lagom mycket så att man bevarar en del av skogen. Här är det fritt från trafik och barnen kan springa fritt. Det är också ett fint skoloråde för Mossebergs skolan. Här finns en jättebra och lång pulkabacke på vintern. Det behövs mer ljus i bl.a. Vitsippedalens och runt skolorådet. Den gamla scenen används inte längre och borde tas bort.

5. Syster Estrids Gata - området runt vattentornet

Det är ett bra område för barnfamiljer och äldre, lugnt och fridfullt och nära till natur... kan verka lite tråkigt. Det skulle behövas fler bänkar och planteringar. Lekplatsen vid Dr Lindhs gata ligger väldigt fint och är en välbesökt plats, men den borde rustas upp. Detta gäller även andra lekplatser i området. I slutet av Syster Estrids Gata finns en stig som går ner mot Mosseberg.... skogspartiet där skulle man med fördel kunna bebygga.

6. Dr. Sydows Gata

”Platsen är ganska lugn och fridfull för alla i omgivningen. Det är mest gamla människor som bor där. Vi personligen tycker att det är en bra plats att bo på. Platsen är hemtrevlig; husen känns inte så trångt byggda, det är ganska mycket luftrum mellan husen. En sak som är negativt är att vägen mellan husen är enkelriktad och det blir därför lätt stopp där när stora bilar ska köra igenom. Det är en sak som måste förbättras, ännu en sak som måste förbättras är de gammalmodiga gasspisarna som vi vill ska bytas ut mot moderna spisar.”

7. Dr. Forselius Backe – de södra delarna

Husen (Hätskon och Bananen) är stora och höga och det bor många människor här. Det är ett trevligt område med fin miljö. Det finns alltifrån 1:or till 5:or i husen och lägenheterna har väldigt fin utsikt. Det är nära till spårvagn och buss, men det tar inte heller lång tid att gå till stan. Det finns flera livsmedelsaffärer i närheten och en pizzabutik. Förr fanns det ännu flera affärer men de gick i konkurs. Det finns flera dagis i området. Och på gårdarna finns lekplatser. Fotbollsplanen som finns mellan gårdarna är väldigt dålig och borde byggas om. De som bor här vill inte att man bygger fler hus i området och det finns en del motstånd mot de redan planerade studentbostäderna som ska byggas här. Vägen förbi dagiset är dåligt upplyst, det känns otryggt och öde att gå här på kvällen, det finns heller inga alternativa vägar att ta. ”Anders Svensson växte upp i Hätskon på port nr 48. Han spelade i Guldhedens IK och gick på Guldhedsskolan...”

Vit/grönvandringar

Grönvandringarna, som genomförts på lördagsförmiddagar under perioden februari till april 2005, har letts av konsult landskapsarkitekt Elisabet Lundgren Alm. För att möjliggöra en klargörande diskussion om det pågående planarbetet har representanter från Stadsbyggnadskontoret och Park- och naturförvaltningen också deltagit. Förutom en allmän diskussion om den fysiska planeringens spelregler och dilemman har grönvandringarna fokuserat på hur stadsdelen används idag, samt hur en komplettering av bebyggelsen skall kunna ske. Under vandringarna har även frågor om trygghet och säkerhet i stadsmiljön diskuterats.

De två första vandringarna genomfördes utan att det fanns några skissade förslag till förändringar. De syftade till att så tidigt som möjligt i processen få del av den lokala kunskap som de boende i området har om sin stadsdel. Under de två senare vandringarna har de platser som utpekats som möjliga för nya hus samt vissa centrala parkstråk, som tidigare utpekats av park- och naturförvaltningens tjänstemän som viktiga, besökts.

På varje plats har en diskussion förts om följande aspekter:

- Hur, när och av vem används platsen idag?
- Vilka värden ser man som viktigast på platsen respektive i stadsdelen?
- Hur förhåller sig platsen till stadsdelen som helhet?
- Hur viktiga och tydliga är stadsdelens entréer och gränser?
- Är det möjligt att komplettera med fler hus här?
- Hur skulle bebyggelse enligt förslagen som redovisats passa här?



Allmänna slutsatser från vandringarna

Uppslutningen på såväl allmänna möten som vandringar har varit mycket stor. Dessutom har Guldhedsborna visat ett imponerande engagemang i sin boendemiljö. Nedan listas de mest väsentliga *allmänna slutsatserna* från grönvandringarna:

- Det har blivit tydligt för deltagarna att det inte finns *en* sanning i fysisk planering. När vi stannat på olika platser har diskussionen tydligt visat att det finns många olika åsikter också bland de boende.
- Den gemensamma läroprocessen har därmed visat att fysisk planering innebär ett stort mått av politiskt ställningstagande. Fysisk planering handlar således om att ta hänsyn till vitt skilda aspekter och sedan föra ett tydligt resonemang om det valda handlingsalternativet.
- Diskussionen har ökat medvetandet om rumsliga sammanhang, med hjälp av nyckelord som "rum", "väggar", "kanter", "entréer".
- Diskussionen har synliggjort olika syn på naturen i staden. Synpunkterna spänner mellan ett "städat parkideal" till att "låta naturen sköta sig själv".
- Ungdomarna i åttondeklassen är överlag mer positiva till ny bebyggelse än äldre boende. Ungdomarna ser bebyggelse som ett verktyg för att "öka livet i stadsdelen".
- Färre ungdomar än äldre ser värdet av grönskan i staden.
- Trygghetsaspekterna sammanfaller med dåligt upplysta stråk i parkmiljöer.
- Utsikten är en orsak till att man flyttat hit. Den vill man alltså värna.

- Guldhedsdalen värderas högt som stadsdelens gröna lunga och vardagsrum, identitets- och kontaktskapande. Dalgången engagerar alla! Här vill man inte att nya hus ska tumma på dalen.
- För de mindre barnen utgör gatorna, som är en del av trafiksepareringen, kraftiga barriärer.
- Entréerna från Wavrinskys plats och Ehrenströmsgatan in till stadsdelen är viktiga markörer.
- Fin balans mellan bebyggelse och grönska.
- "Vi bor i staden, inte i en stadsdel."
- Svårt att ta sig ner i Mossen.
- Man oroas över ökande genomfartstrafik i stadsdelen.
- Parkeringsproblemet är generellt och kopplat till vår livsstil idag.

Efter varje förslag till förändring från sidan 44 och framåt redovisas de specifika synpunkter som kommit fram i dessa diskussioner. Observera att alla som deltagit i vandringarna bara representerar sig själva och att uttalanden som citeras bara står för den som sagt dem.

Utgångspunkter

Diskussionen om ny bebyggelse på Södra Guldheden har lett fram till ett antal platser som är möjliga att pröva för ny bebyggelse. Samtidigt har den pekat ut andra platser och områden som inte får tas i anspråk för bebyggelse. Bakom dessa ställningstaganden ligger en rad aspekter som beskrivs allmänt här och redovisas konkret vid respektive förslag. I underlagstexten och efter förslagen redovisas områden som inte bör komma ifråga för ny bebyggelse.

Programarbetet har i första hand en fysisk inriktning, för att se möjligheter till en komplettering, men konsekvenserna kan också vara av socialt slag. I de diskussioner och samtal som har förts under våren har många använt rumsliga begrepp för att beskriva stadsdelens värden. *Kanter* och *gränser* är begrepp som Guldhedsbör flitigt använder för att karaktärisera miljön, och de används på ett konkret sätt. Möjligen visar detta att just dessa egenskaper, som tillhör själva grundstommen i 50-talets grannskapsplanering, fortfarande är väldigt starka i våra upplevelser av stadsdelen. Den delvis dramatiska terrängen har också bidragit till att kanter och gränser är lätt urskiljbara. Därför är de också viktiga utgångspunkter i programförslaget. I några fall, längs Doktor Allards Gata, kan ny bebyggelse tänkas försvaga upplevelsen av gränser och kanter. Där kan möjligen en nutida arkitektur genom sitt uttryck visa att det nya ligger i en gränsszon och har andra förutsättningar för sin placering än den befintliga bebyggelsen.

Stadsdelens *entréer* talar också många om. Det är tydligt att stadsdelen är så ovanligt väl avgränsad att särskilt tre punkter upplevs som entréer: Doktor Allards Gatas startpunkter vid Wavrinskys Plats respektive vid Ehrenströmsgatan, samt Gibraltargatans slut vid Mossen. De upplevs som gröna entréer, men är samtidigt de tre stora infarterna för biltrafik. För gående finns däremot flera an-

dra och möjligen trivsammare punkter att nå stadsdelen. Entréförhållandena har uppmärksamats i förslagen. Bergknallen mellan Wavrinskys Plats och Guldhedsskolan bör sålunda bevaras som en viktig del i just det entréförhållandet, liksom ekbacken där Doktor Allards Gata möter Ehrenströmsgatan.

I likhet med flera andra stadsdelar i Göteborg har Södra Guldheden en tydlig *stadssiluett*. Stadsdelens långa västfasad, med framförallt bebyggelsen vid Doktor Belfrages respektive Doktor Linds Gata samt de två vattentornen, avtecknar sig kraftfullt i kvällsljus. På motsvarande sätt kan den långa östfasaden upplevas från exempelvis övre delen av Ekländagatan. Där står skivhusen vid Doktor Forselius Gata och punkthuset vid Syster Ainas respektive Doktor Liborius Gata i två mycket tydliga grupper mot den långa raden av lägre hus längs Doktor Allards Gata. Att skapa en varierad och spännande stadssiluett var ett uttalat motiv i planeringen av stadsdelen. De tillägg som nu görs kan i ett par fall påverka siluetten. Den tydligaste förändringen i det avseendet är tillbyggnaden av det norra vattentornet som kommer att skapa en ökad tyngdpunkt åt det hållet. Övriga förslag måste studeras noggrant i det fortsatta arbetet med tanke på siluettverkan.

En annan genomgående och tydlig princip i stadsplanen är uppdelningen av *bebyggelsen i tydliga grupper* med olika hushöjder och arkitektoniskt uttryck. I flera fall är kontrastverkan stark mellan grupperna, såsom vid Doktor Liborius Gata med resliga putsade punkthus på ena sidan av gatan och trevånings lamellhus i rött tegel på den andra sidan. Endast ett par solitärer har kommit till senare och bryter sig ur det här mönstret. Även det senaste tillskottet, studentbostäderna vid Doktor Allards Gata, är en solitär men har samtidigt ett intressant släktskap med de närliggande tegelhusen

vad gäller skalan och med punkthuset vid Doktor Liborius Gata vad gäller material och den återhållsamma färgen. Ny bebyggelse kan alltså komma att relateras på olika sätt till den befintliga. Den kan gestaltas som en tydlig nutida grupp som antingen inordnas i det befintliga planmönstret eller tydligt avviker. Den kan också vara en solitär som har släktskap med omgivningen eller som har ett helt självständigt uttryck.

Mötet mellan hus och gata uppvisar en principiellt intressant skillnad mellan Norra och Södra Guldheden. Norra Guldheden har kvardröjande drag från den tid när husen med sina entréer grupperades längs stadsdelens gator, vilka hade samma dignitet. Här finns en tydlig koppling mellan gata och hus, något som förstärks av de små lokaler för butiker och hantverk som ligger längs gatorna, trots att huvuddelen av butikerna samlades vid ett torg. På Södra Guldheden har däremot 50-talets ideal om trafikdifferentiering slagit igenom så att husen ligger längs lokalgator, medan inga entréer vetter åt genomfartsgatan, Doktor Allards Gata. Bostadshuset är dock fortfarande rätt väl anknutna till lokalgatorna med sina entréer, en princip som började lösas upp alltmer under slutet av 50-talet. I de förslag som redovisas kopplas de nya husen i de flesta fall direkt till just huvudgatan, vilket alltså är en ny företeelse för Södra Guldhedens del. Doktor Allards Gata har en kulturhistorisk betydelse såsom huvudgata, men i programförslaget har ställningstagandet blivit att tona ner den betydelsen utifrån nutida värderingar om trafikmiljö. Om bebyggelse kopplas till gatan bidrar det till en lugnare och mer attraktiv gatumiljö, där bilen inte har en lika överordnad roll som tidigare.

På många ställen på Södra Guldheden ser man en medvetet skapad *relation mellan de gröna ytor*. Övergångarna mellan natur-

mark, park respektive friytor som hör till respektive hus är oftast lätta att uppfatta, till skillnad från 60-talets bebyggelse där olika typer av ytor ofta flyter samman utan att man ser gränser mellan dem. På Södra Guldheden finns också en viss gestaltad rumslighet i de gröna ytor som anvisar vad som är *offentligt* och vad som är *mera privat*. De stora gårdarna vid Doktor Sydows Gata har exempelvis en zon närmast entréerna där karaktären är "trädgård" och som används som uteplats. Den övergår i park och så småningom naturmark. På andra sidan husen går naturmarken ända fram till husens socklar. *Mötet mellan hus och gröna ytor* av olika karaktär är mycket medvetet gestaltat och kan ses på många platser på Södra Guldheden. Det finns alltså en fin tradition att föra vidare i dels sättet att låta hus möta det gröna, dels hur grönytor gestaltas med olika kvalitet och rumslighet som anvisar gränser mellan allmänt och mera privat.



Principer

Utifrån den insamlade informationen, inkomna synpunkter, diskussioner, karaktäriseringar, värderingar m.m. har ett antal principer vaskats fram, som fått ligga till grund för det fortsatta arbetet. I några av de förslag till förtätning som föreslås är kommunala arbetsgruppen inte överens om att principerna följs. Principerna kan sammanfattas enligt följande:

Entréer

De gröna entréerna till Guldheden är identitetsskapande och karaktäristiska och bör behållas och utvecklas.

Tillför ny bebyggelsegrupp eller komplettera befintliga hellre än enstaka nya byggnader

Befintligt bebyggelsemönster är grupper som tillsammans bildar grannskapet.

Platsen ger förutsättning för hustyp

Husen ska anpassas till Södra Guldheden, omgivande bebyggelse och plats. Möten mellan hus och gröna ytor ska gestaltas med stor omsorg, likaså mötet hus-gata och förhållandet privat-offentligt.

Sammanhängande gröonstråk från Mölndal till Slottsskogen bör skyddas- inte skära av eller splittra.

Även grönskan mellan bebyggelsegrupperna är karaktäristiskt för grannskapsplaneringen.

Kanterna och gränserna ska värnas

Grannskapet och stadsdelen definieras med de gröna kanterna och dessa bör behållas.

Utsikten är en värdeskapare som ska värnas, både från bostäder och från allmänna platser.

Översikt förslag till förändringar

Stadsbyggnadskontoret har gjort bedömningen att följande områden kan prövas för ny bebyggelse:

1. Fd Laborantskolan ca 70 lgh
2. P-däck Syster Estrids gata ca 20 lgh
3. Punkthus Syster Estrids gata ca 70 lgh
4. Dr Allards gata slänt mot Teknikparken ca 60 lgh
5. Påbyggnad Dr Forselius backe ca 100 lgh
6. Tillbyggnad matbutik Dr Fries torg
7. Wavrinskys plats + nedanför kyrkan ca 80 lgh
8. Studentbostäder vid Dr Fries torg förslag a och b ca 70 lgh
9. Planen nedanför Dr Belfrages gata ca 200 lgh
10. Förskola Sy Ainas gata+påbyggnas bef. förskola
11. Utredningsomr. tillb studenthem
12. Utredningsomr. Medicinarberget

● Röd prick står för föreslagen trafikåtgärd

- x Står för område där planarbete redan pågår

Sammanlagt antal tillkommande lägenheter ca 670 st.

Trafikåtgärder som föreslås beskrivs på s. 60. I korthet redovisas säkerhetshöjande åtgärder på Wavrinskys plats, förbättrade cykel- och gångstråk och en cirkulationsplats på Ehrenströmsgatan.

För varje område beskrivs volymprinciper och en översiktlig analys av lämplig volym och bebyggelse typ på platsen. Vid detaljplanläggning får detta studeras vidare. I förslag 7 och 9 beskrivs två olika principer, detta för att öka underlaget till diskussionen och för att visa att olika strukturer kan ge olika miljöer. I förslag 8a och förslag 8b redovisas två olika platser för ett punkthus med ca 70 studentlägenheter vid Dr Fries torg.

Område 11 beskrivs endast som utredningsområde som behöver följas upp i detaljplanarbetet med skissning och konsekvensbeskrivning.

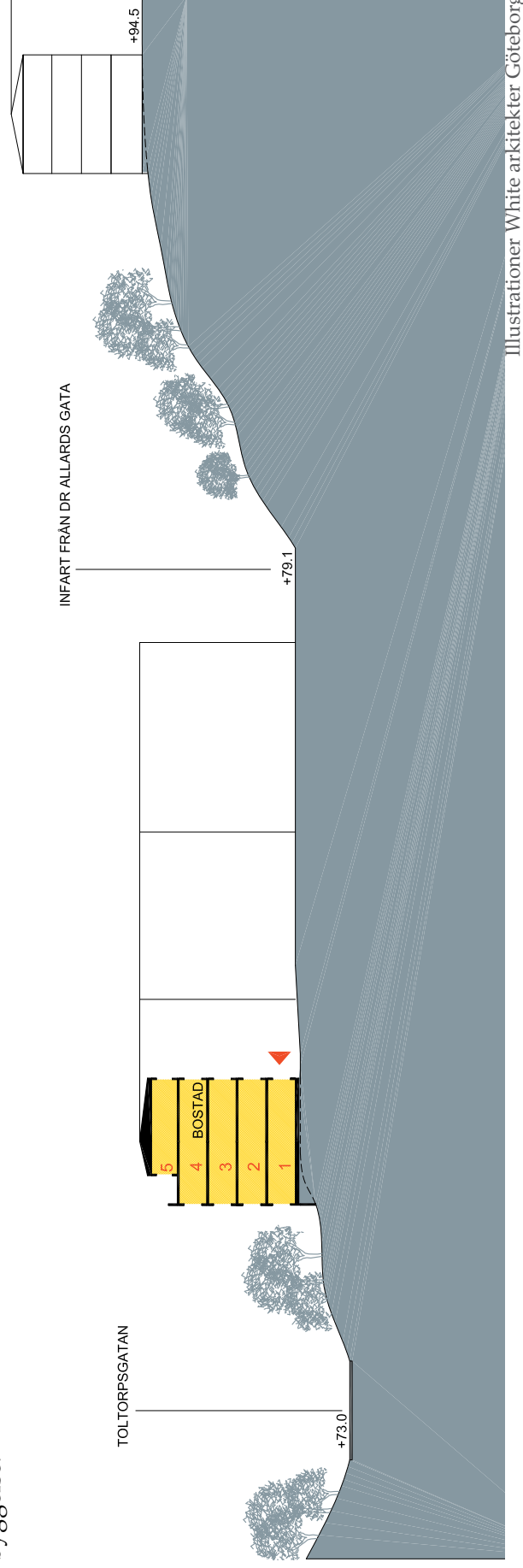
Område 12 ingår som resurs och utredningsområde i programarbetet för Medicinarberget.



1 F.d. Laborantskolan kv 53 Åkerviolen

På platsen finns idag en barackliknande byggnad vilken används som skola. Verksamheten ska flytta och Fastighetsnämnden har redan givit ByggVesta markanvisning 04-09-13. Förslaget har tagits fram i samarbete med ByggVesta och White Linköping.

Den skissade lösningen innehåller ca 70 lägenhet i 4 vån med en 5:e vån indragen. Byggnaden ligger i en båge vilket ger möjlighet till en skyddad plats mot söder. Det innebär också att byggnaden hamnar på ca 50-80 meters avstånd från de hus som Bostadsbolaget förnärvarande håller på att bygga i slänten ovanför. Förslaget innebär att det även fortsättningsvis kan bli en grön entré från detta håll till Södra Guldheden då byggnaden ligger indragen från "hörnet" mot Ehrenströmsgatan och Dr Allards gata. Viktigt att studera vidare hur tillfart till området kan ske och hur den gröna entrén till området kan gestaltas samt påverkan för befintlig bebyggelse.



Illustrationer White arkitekter Göteborg



Från Dr Allards gata



Från Ehrenströmsgatan



Nuvarande utseende

Boendesynpunkter från vandringarna; Laborantskolan

Platsen är en av entréerna till Södra Guldheden. Fint ekskogsparti på motsatta sidan av Dr Allards gata. Ny bebyggelse skulle inte komma i konflikt med dessa värden. Däremot oroas man över att den nya bebyggelsen kan bli bullerutsatt. Dr Allards gata är delvis genomfartsgata och Ehrenströmsgatan är hårt trafikerad. En annan trafik aspekt som diskuteras är risken för att barn från de nya husen kommer att söka sig till ekbacken på andra sidan Dr Allards gata, vilket innebär trafikrisker.

2 S. Estrids gata, påbyggnad p-däck

Parkeringsdäcket ägs och förvaltas av Bostadsbolaget. Det skissade förslaget som tagits fram i samarbete med Bostadsbolaget innebär att man prövar att bygga ovanför parkeringen som idag är i två våningar samt i slänten bakom, upp mot vattentornet. Byggnaderna skall ha en karaktär av radhus. Även själva parkeringsdäcket upp-rustas och omgestaltas. Förslaget innebär ca 20 större lägenheter. Förslaget kan innebära ett sätt att göra området upp mot och runt vattentornet tryggare och trevligare.



Nuvarande utseende p-däck på Syster Estrids gata



Baksidan på konstnärsbostäderna längre bort på Syster Estrids gata

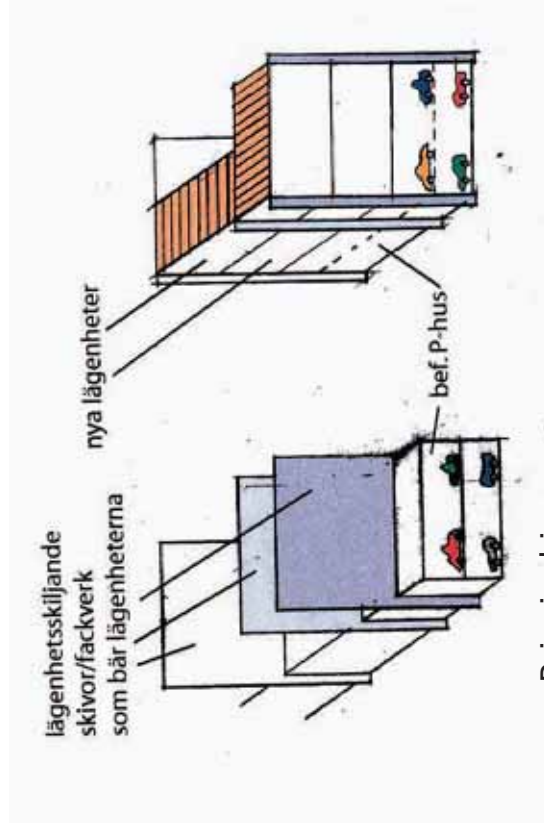


Illustration KUB arkitekter

Boendesynpunkter från vandringarna; System Estrids gata – påbyggnad på p-däcket

Många deltagare tyckte att hus på platsen vore bra. Dels en fin plats, dels som ett sätt att göra området upp mot och runt vattentornet tryggare och trevligare. Det är idag en stökig, otrygg tillhållsplats istället för den fina turistattraktion som den skulle kunna vara. Berget samt slänten ner mot Ehrenströmsgatan har mycket fin ädellövskogsvegetation och utsikt.

3 Syster Estrids gata, punkthus

Förslaget innebär att raden av punkthus på syster Estrids gata förlängs med två byggnader. De placeras på en plåtå ovanför dalen och nedanför Brf Dr Linds parkeringsanläggning. Byggnaderna är i 9 vån, i höjd och yta ungefär som befintliga punkthus, men eftersom de ligger i slutningen nedanför, får de en takfotshöjd som istället stämmer överens med byggnaderna Dr Linds gata. De två husen kommer att kunna innehålla ca 70 lägenheter. Angöring utreds vidare. Parkering under byggnaderna. Marken ägs av kommunen.

Nya bostäder här förutsätter att man kompletterar med nya gång- och cykelförbindelser till dalen och Dr Fries torg.

Byggnaderna kommer att påverka utblicken från Dr Fries torg. Påverkan på befintliga byggnaders utsikt och siluettverkan behöver studeras vidare.



Illustration med de nya byggnaderna ljusa, längst fram Dr Linds gata, i bakgrunden punkthusen på Syster Estrids gata.

Vy från Dr Fries torg där de två nya byggnaderna syns i fonden



Illustration White arkitekter

Boendesynpunkter från vandringsarna; Syster Estrid gata – två nya punkthus

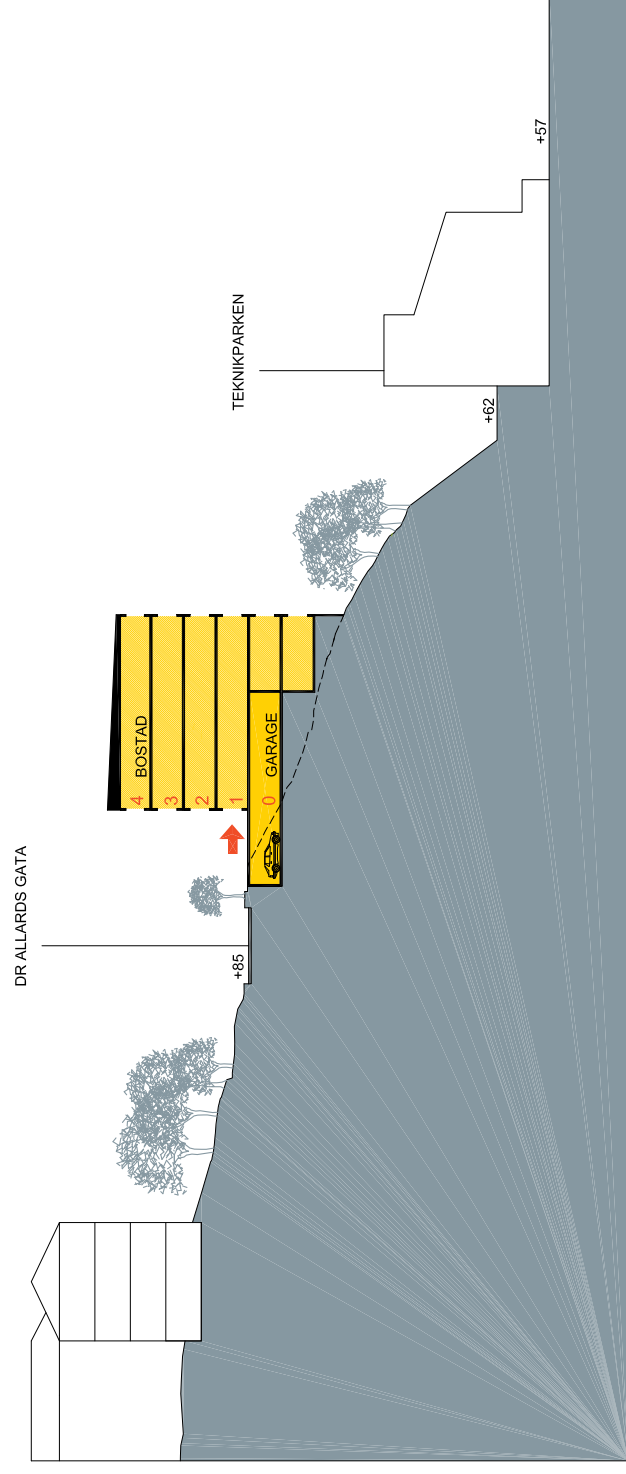
Utsikten från de befintliga husen värderas högt. Bör, tillsammans med silhuettverkan samt vind- och solförhållandena, studeras noga vid eventuella nya hus. Även slänten ner mot dalgången värderas högt, inte minst på grund av att punkthusen inte har någon egen privat gårdsmark. Viktigt att husen hålls uppepå och inte inkräktar i dalen. Viktiga lekytor för kvarterets barn. Oro över bilparkeringsproblem.

4 Slänten mellan Dr Allards gata och Teknikparken

Förslaget innebär fyra byggnader med ca 60-90 lägenheter i fyra våningar+ souterrängvåningar i utsiktsläge ovanpå en ny parkeringsanläggning i slänten mellan Teknikparken och Dr Allards gata. Marken ägs av kommunen. Byggnaderna är placerade så att Poseidons befintliga hus på Dr Liborius gata kan behålla del av utsikt mellan och ovan de nya husen. Någon av gårdarna mellan husen bör gestaltas så att den blir allmänt tillgänglig så att fler än de boende i de nya husen ges möjlighet att ta del av utsikten. Kontakten mellan Mossen och Södra Guldheden bör förbättras för gående.

Som möjlig fortsättning på detta förslag kan utredas att förlänga med ytterligare två byggnader på den bef. parkeringsplatsen.

Förslaget kan komma att innebära att stora delar av den gröna slänten som utgör en av grannskapsgränserna byggs bort. Förslaget innebär även att bygga i branten vilket är ett avsteg från ursprungligt bebyggelsemönster på södra Guldheden. Byggnaderna kommer att ha entréer mot en lokalgata parallell med och med utfart direkt till genomfartsgatan vilket delvis strider mot den ursprungliga tanken.



BOSTÄDER OVANFÖR TEKNIKPARKEN



Vy från Mossens idrottsplass, de streckade byggnaderna är en ev. förlängning på bef. p-plats. Illustrationer White arkitekter

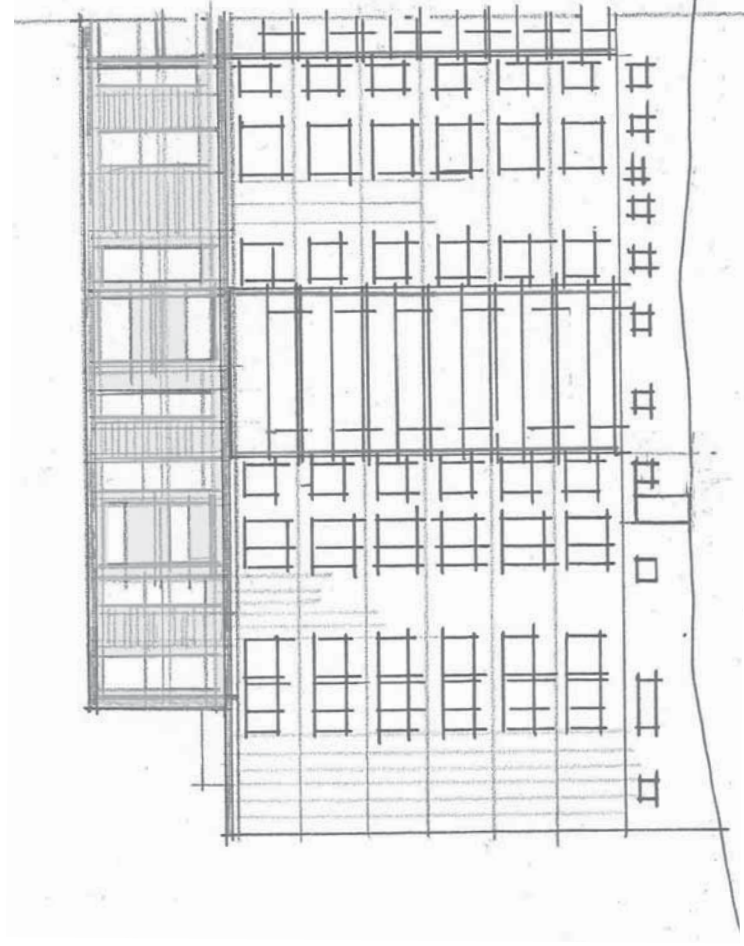


Boendesynpunkter från vandringarna; Slänten mellan Dr Allards gata och Teknikparken

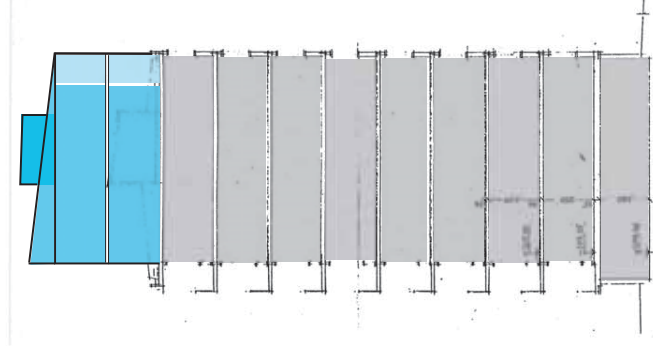
Här råder delade meningar vilket delvis bottnar i om man ser Mossen som en del av Södra Guldheden eller inte. De som gör det tycker att Mossen är en värdefull lunga och rekreationsplats. Här finns också diskussion om utsikten från de befintliga husen. Många tycker att den är en värdefull del av stadsdelen, som inte får skymmas. Några tycker att det är viktigt att även nya hus får fin utsikt samt att de äldre husen ändå får kvar delar av sin utsikt mellan nya hus. Nya hus här vållar alltså en mycket engagerad diskussion, inte minst i relation till utsikten.

5 Påbyggnad, Dr Forselius backe

Förslaget, som är framtaget i samarbete med Poseidon och Liljewall arkitekter, innebär att befintliga hus byggs på med två våningar. Detta kan ge ett tillskott på ca 80-120 lägenheter beroende på hur stor del av byggnaderna som byggs på. Parkering löses i ett nytt parkeringsdäck på bef. parkeringsyta väster om området. Gestaltning, skuggning, påverkan på bostadsgård och siluettverkan studeras vidare.



Fasad mot gården



Principsektion



Illustrationer Liljewall arkitekter AB

Boendesynpunkter från vandringarna Dr Spaaks gång samt eventuella påbyggnader på Poseidonhus i söder

Otryggt men viktigt stråk till och från spårvagnsvändplatsen. Här känner många till tidigare tragiska händelser vilket lever kvar i minnet. Såväl skolbarnen som de vuxna upplever stråket som otryggt. Tunneln upplevs mycket otrygglig och otrygg. Påbyggnader kan vara bra. Husen finns ju redan och kan kanske rentav vinna, både tekniskt och estetiskt, på fler våningar.

6 Tillbyggnad matbutik, Dr Fries torg

Förslaget innebär att mataffären vid torget kan byggas till och en mer ändamålsenlig och större butikslokal kan åstadkommas. Förslaget är framtaget i samarbete med Göteborgslokaler och Bostadsbolaget som äger och förvaltar byggnaderna vid torget. Tillbyggnaden sker på allmän platsmark på baksidan mot parkeringsplatsen vid Dr Bondessons gata. De parkeringsplatser som tas i anspråk ersätts på kommunal mark längs spårvagnsspåret samt framför torget där även en allmän upprustning föreslås. En återvinningsstation föreslås vid hörnet Dr Bondessons gata/ Dr Sahléns gata. Entrén till butiken flyttas närmare genomgången och torgets huvudentré. Inlastning sker på baksidan. Om detta förslag genomförs kan det få till följd att det blir svårigheter att genomföra förslag 8a, studentbostäder vid Dr Bondessonsgata bl.a. på grund av brist på mark att ordna det ökade parkeringsbehov som uppstår.

Gestaltning, utformning och anpassning till omgivande bebyggelse behöver studeras vidare så att en tillbyggnad inte förvanskar



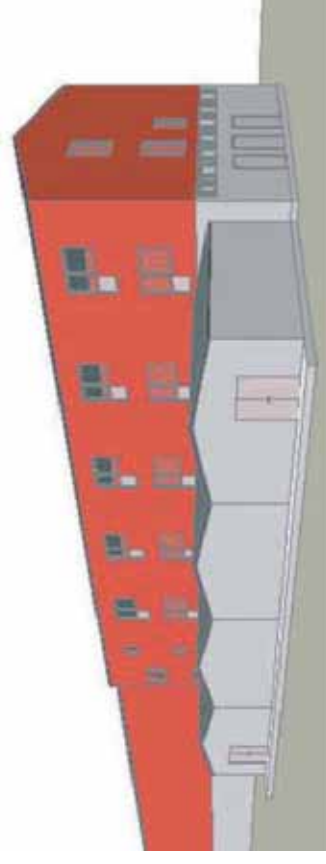
befintliga byggnaders kvalitéer. Skyddsbestämmelser för befintliga byggnader bör utredas vidare.

I skissen på nästa sida redovisas hur platsen framför torget kan tas tillvara på ett bättre sätt än i nuläget, se bild.

Detta förslag har tillkommit efter vandringarna och därför finns inga dokumenterade synpunkter från de boende.

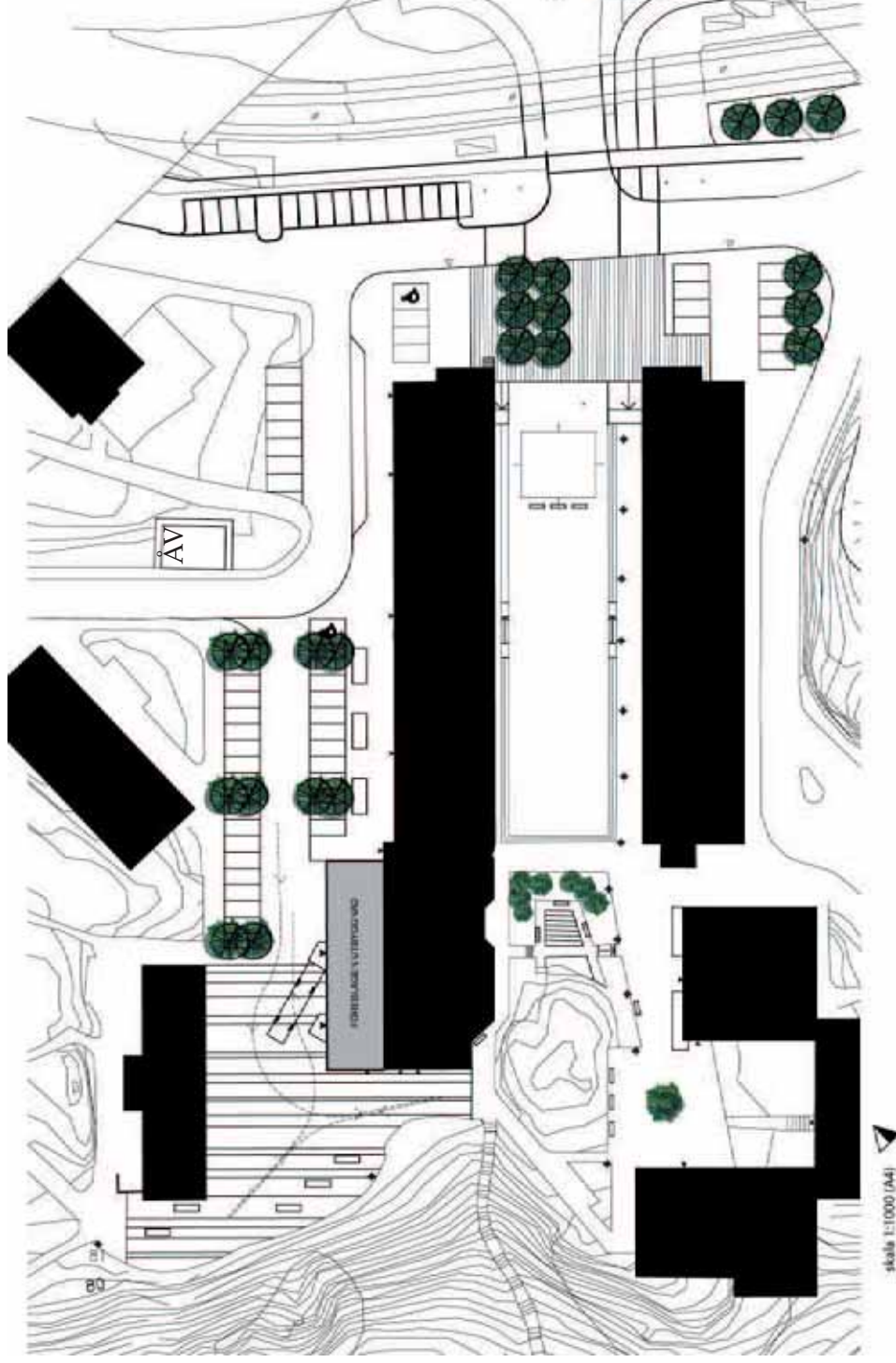


Fasad mot Dr Bondessons gata



Illustrationer Arkitektkontoret Vallgatan/Acron

Ytor runt torget



Skissen ovan visar hur man kan ersätta de parkeringsplatser som försvinner vid en tillbyggnad av butiken på Dr Bondessons gata. Den visar också hur ytorna framför torget kan förändras och var en ÅV-station kan placeras .

Skiss: 02 Landskap

7 Wavrinskys plats, Dr Allards gata upp mot Egnahemsvägen

Platsen är den gröna ytan med gräs och stora björkar mellan Wavrinskys plats, Dr Allards gata och Egnahemsvägen bort mot Guldhedskyrkan. Redan i gällande plan från 1947 finns en viss byggrätt för en byggnad om högst 8 m med allmänt ändamål. Den ursprungliga tanken var att stadsdelskyrkan skulle uppföras på platsen. Södra Guldhedens entré skulle ha en skola på ena sidan och en kyrka på den andra sidan Dr Allards gata. Kyrkan hamnade som bekant på en plats längre in i området. I detta förslag redovisas två olika principer att bygga; en med ett långt och lågt hus i tre- fyra våningar och en med ett högt hus i ca tolv våningar. Våningsytan är ungefär densamma i de båda alternativen och förslagen kan innehålla ca 50 lägenheter. De båda förslagen påverkar påtagligt bebyggelsen uppe på Egnahemsvägen, den gröna entrén, övrig grönska och bergskanten. Alternativet med en långsträckt och lägre byggnadstyp kan innebära att gaturummet och därmed en av gångvägarna in i området upplevs trevligare, det blir ”ögon som ser”. Förslaget med en hög byggnad å sin sida kan innebära både en större och en mindre omgivningspåverkan. Utsikt från byggnaderna på Egnahemsvägen påverkas i en mindre omfattning men byggnaden blir enligt förslaget högre än alla andra hus i stadsdelen och blir en solitär i motsats till de bebyggelsegrupper som Södra Guldheden består av. I båda förslagen nås byggnaden via en lokalgata direkt från genomfartsgatan Dr Allards gata. Detta för att tillkommande bebyggelse ska ha tillhörighet till Södra Guldheden. Bullerfrågan utreds vidare men redan nu kan konstateras att det kan bli svårt att åstadkomma tyst sida i lägenheter mot Wavrinskys plats i lösningen med ett högre hus. Det kan innebära att de nedre 4-5 våningarna inte kan användas till bostadsändamål. Förslaget strider mot den princip om trafikdifferentiering

som kännetecknar området och som innebär att bostadsgrupperna angör genomfartsgatan via en tydlig trafikplats.

Upplevelsen av en grön entré till stadsdelen kan bibehållas om grönskan mot Guldhedsskolan bevaras och hänsyn tas till befintlig grönska mellan Dr Allards gata och Egnahemsvägen, särskilt den mot Wavrinskys plats. Detta bör studeras vidare.

Fyrverkaregatans park bör även fortsättningsvis få fri utsikt mot väster.



Vy från Wavrinskys plats princip långt lågt hus



Vy från Wavrinskys plats princip högt hus

Ny byggnad nedanför kyrkan

Förslaget innebär en fortsättning på den långsträckt byggnaden som beskrivs i ett av alternativen på föregående sida. Förslaget innehåller ca 30 smålägenheter med p-platser i nedre våningsplanet och ligger på mark som idag upplåts till parkering.

Den nya bygganden kan påverka kyrkan men om den placeras på "respektavstånd" skulle den istället kunna förbättra den rumsliga kopplingen mellan kyrkan och torget, vilket är önskvärt. Kopplingen till kyrkan skulle ytterligare kunna förbättras med en gångstig och trappa som komplement till den befintliga bilvägen och gångvägen.

Förslaget innebär en del sprängning av befintligt berg och flyttning av en kortare del av Dr Allards gata. Bullerfrågan behöver studeras vidare. Ev. kan åtgärder för att minska bullret från spårvägen bli nödvändiga. Gräs i spår kan minska bullret med 3-7 dBA.



Illustrationer: White

Vy från spårvagnshållplatsen

Boendesynpunkter från vandringarna; Wavrinskys plats och nedanför kyrkan

Detta är ett viktigt entrérum till Södra Guldheden, som markerar dess gräns mot resten av staden. Vegetationen upp mot egnahemsområdet har ett viktigt värde som ridå samt som närträdgård. Särskilt för barnen är sådana ytor viktiga som närutflyktspark och lekberg samt pulka och skidor vintertid. Biltrafiken tyvärr kraftig. Ny bebyggelse i kanterna, såväl vid Wavrinskys plats som nedanför kyrkan, kan vara OK om man samtidigt förbättrar gång- och cykelmöjligheterna upp mot Dr Fries torg. Känns idag otryggt. Allé föreslås. Man undrar över risk för trafikbuller. Bebyggelse vid kyrkan kan förbättra den rumsliga kopplingen mellan kyrkan och torget, vilket är önskvärt.

8 a Studentbostäder Dr Fries torg

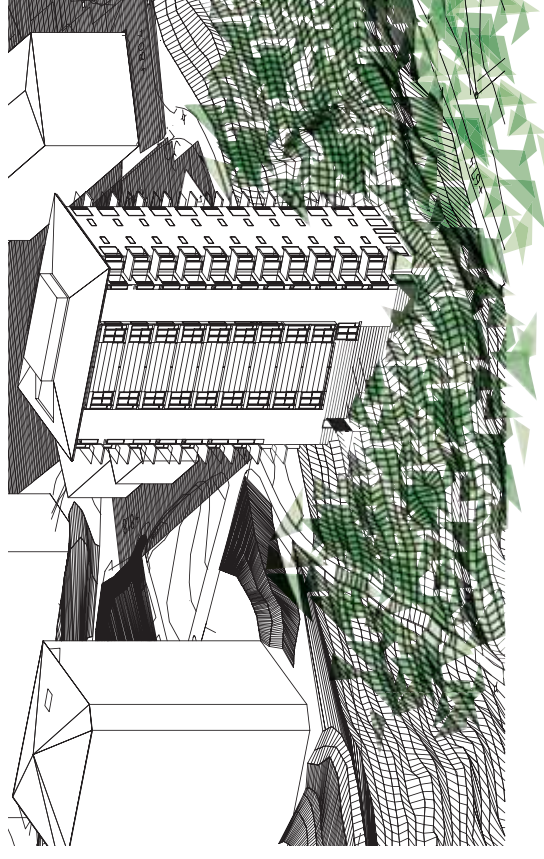
Förslaget innebär ett punkthus i ca 9 våningar + souterrängvåningar i direkt anslutning till Bostadsbolagets 2 våningar höga byggnad med små lägenheter på Dr Bondessons gata. Förslaget är framtaget i samarbete med SGS och Sweco FFNS.

Byggnaden innehåller ca 70-80 studentlägenheter. Den föreslagna byggnaden ligger i slänten ner mot dalen med entré från Dr Bondessons gata. Byggnaden är en förlängning av den struktur som Poseidons punkthus på Dr Sahléns och Dr Billgrens gata utgör. Takfotshöjd följer de befintliga punkthusens.

Förslaget kan innebära ett stort intrång i dalen – entrén till naturen flyttas och upplevelsen av vild natur i dalen kan försvinna. Ett unikt befintligtasselbestånd minimeras. Det kan också innebära en upplevd större trygghet då fler "ögon ser" ner i dalen.

Parkeringsfrågan kommer att bli svår att lösa om butiken byggs till enligt förslag 6 då all tillgänglig och lämplig mark behöver tas i anspråk för att ersätta de parkeringsplatser som försviner.

Även gestaltningsmässigt kan det bli problem om butiken byggs till då ytan bakom butikslängan minskar och det kan upplevas som trångt med ytterligare en byggnad på platsen.



Flygperspektiv från dalen
Ill. Sweco FFNS

Boendesynpunkter från vandringarna; Punkthus för studentbostäder i slänten ner från Dr Fries torg mot dalen

Flertalet är kritiska mot denna placering. Man oroas över att dalens kvalitéer, som värderas högt, riskerar att urholkas. Gränsen mellan det planerade tillrättalagda och den "vilda naturen" flyttas. Här man tagit en liten bit kan man lätt fortsätta på andra platser. Dessutom undrar man var tillkommande bilar ska ta vägen. Förslaget med butikens tillbyggnad var inte framtaget då platsen diskuterades.

8 b Studentbostäder Dr Fries torg

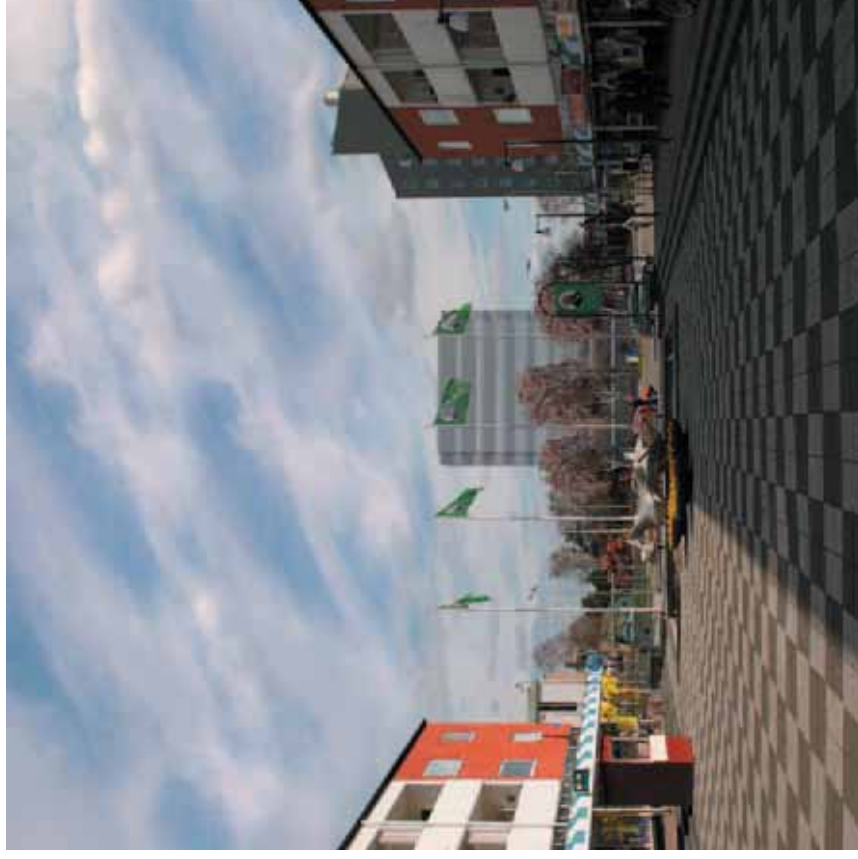
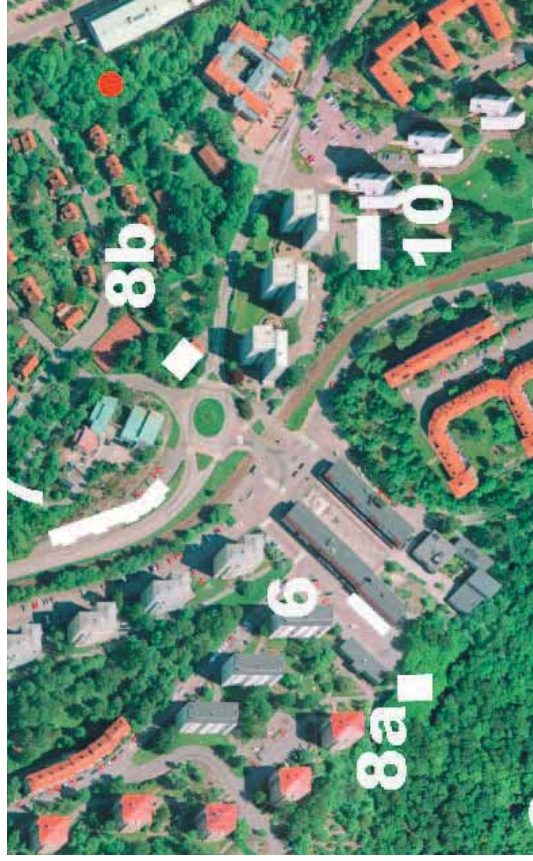
Förslaget innebär ett punkthus i 9 vån. med ca 70 studentlägenheter på den plats där det idag ligger en envånings träbyggnad, nedanför kyrkan, vid rondellen på Dr Allards gata. Den befintliga byggnaden innehåller en kyrklokal, vilken byggdes som provisorium innan Guldhedskyrkan uppfördes, och en lokal som används av en förskola. Taxerad ägare Estniska ortodoxa församlingen. Lagfaren ägare Göteborgs kommun.

Parkering kan lösas på tomtmark.

Förslaget kan innebära att kulturmiljön av riksintresse, Landala egnahem, påverkas men det torde bli i mindre omfattning. Tillhörigheten för den nya byggnaden bör studeras vidare, dvs kommer den att bli en del av Guldheden eller Landala Egnahem? Solstudier visar att närliggande hus inte påverkas med avseende på solljus i någon större omfattning.

Byggnaden hamnar i fonden när man befinner sig på Dr Fries torg.

Bul勒frågan behöver studeras vidare.



Vy från Dr Fries torg mot öster

Förslaget är framtaget efter senaste vandringen, därför finns inga dokumenterade synpunkter från Guldhedbor.

9 Vid/på bollplanen i dalen

Förslaget innebär en ny bostadsgrupp med entré från Guldheds- gatan. Nedan redovisas två principer vilka var för sig innehåller ca 150-200 lägenheter i blandade storlekar. Marken ägs av kommunen. Detta är den plats där det kanske finns de bästa möjligheterna att skapa en ny bebyggelsegrupp med familjelägenheter och där miljöerna kan få liknande kvalitéer som hos övrig bebyggelse på Södra Guldheden. Det är också den plats där nya byggnader tydligt gör intrång i grönområdet.

Princip 1 innebär byggnader i 3-4 vån i läget ungefär där gångvägen går idag eller något närmare Bakteriologen. Gång-/cykel- och bilvägen placeras längre upp mot slänten omgiven på båda sidor av grönska. Parkering i bottenvåningen. På platsen där bollplanen är idag föreslås bostäder i 4-5 våningar runt en innergård. På detta sätt kan gränserna mellan privat, halvoffentligt och offentligt bli tydliga.

Princip 2 innebär även det byggnader i 3-4 vån från Guldheds- gatan och in i området med parkering under, men de placeras öster om bef. gångväg, i slänten upp mot Dr Belfrages gata. På bollplanens läge placeras fyra punkthus i ca 9 vån.

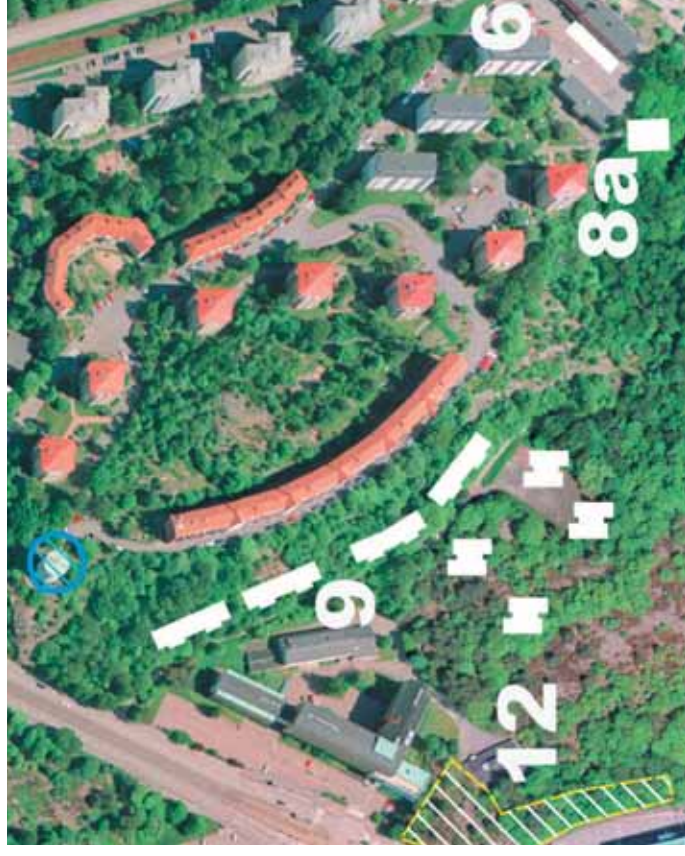
Båda principerna bygger delvis på de karaktärer som befintlig bebyggelse har, antingen lägre hus sammanbyggda eller punkthus som förhåller sig till marken och den omgivande grönskan snarare än till gatan.

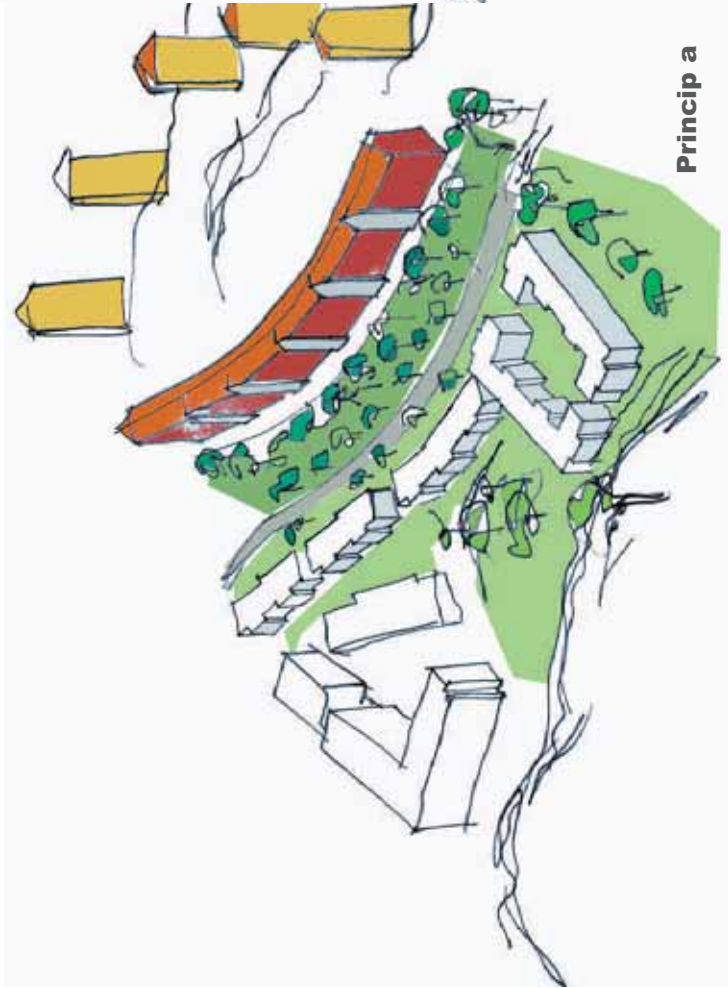
Det vore önskvärt att åstadkomma en förbindelse med hiss upp till Dr Belfrages gata för att skapa en genare gångväg till skolorna, torget och kollektivtrafiken och för att knyta området tydligare till Södra Guldheden. Det skulle bl.a. kunna vara möjligt i den bortre av de lägre byggnaderna i princip 2.

Utsikts- och utflyktsplatsen på höjden mot Sahlgrenska påverkas men finns kvar och kan bli en stor tillgång för boende i det nya området.

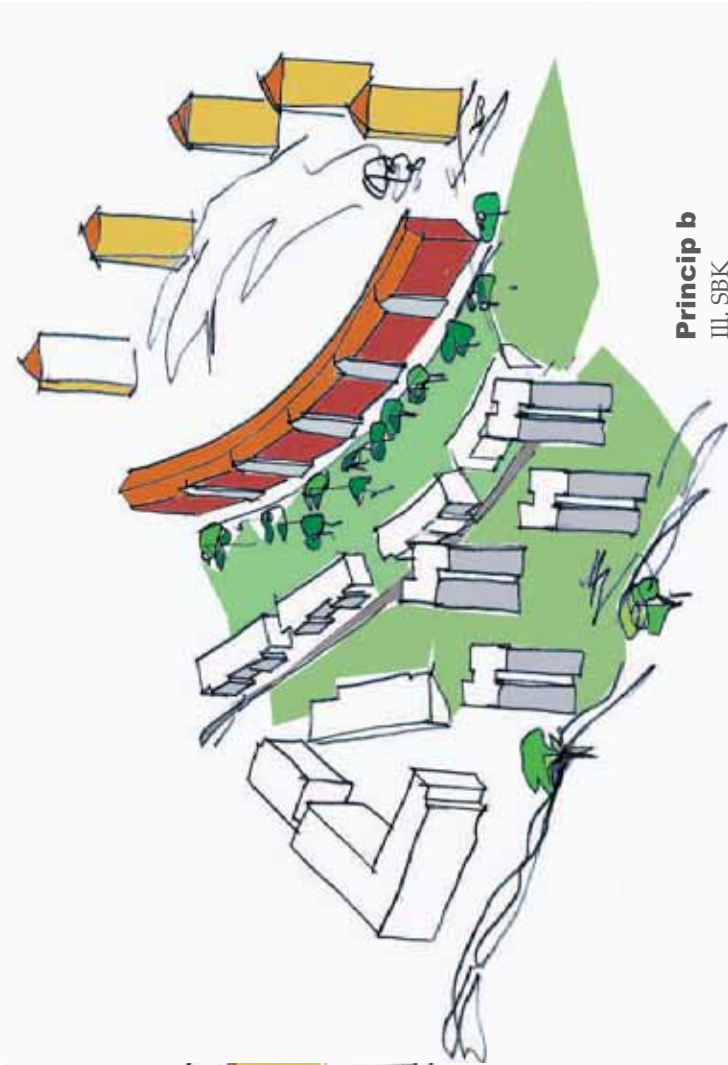
Guldhedsdalen är det viktigaste grönområdet både när man ser till naturvärden och upplevelsevärden. Den föreslagna bebyggelsen leder till fragmentisering av grönskräcket som löper genom hela programområdet från Mölndal i söder och upp mot Ångårdskolonin i nordväst och vidare ner genom grönskan mot centrala Göteborg.

En grön entré till Södra Guldheden och Guldhedsdalen byggs bort. Den gröna branten utgör också en av gränserna till grannskapsenheten som vid nybyggnation byggs bort.

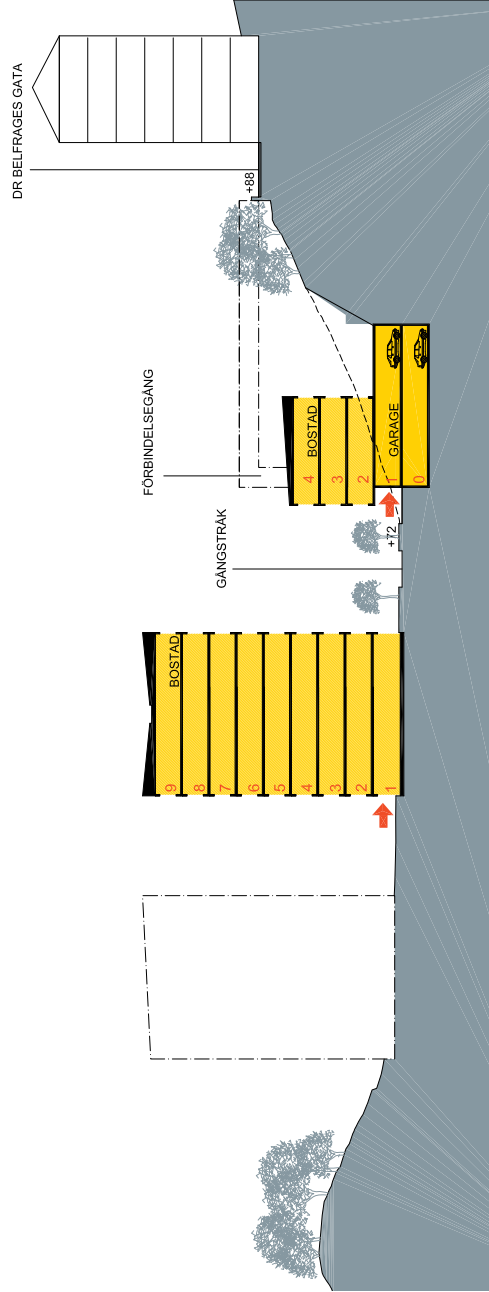




Princip a



Princip b
III. SBK



Sektion princip b
III. White



Vy från Guldhedsgatan, princip b

Boendesynpunkter från vandringarna; Bostäder vid fotbollsplanen nedanför Dr Belfrages gata

Utsiktsplatsen värderas högt och får inte förstöras. Likaså värderas utsikten från husen på Dr Belfrages gata högt. Många bor där av denna anledning. Vegetationen i slänten ner mot fotbollsplanen viktig, såväl biologisk som socialt och rumsligt. Om hänsyn tas till dessa aspekter, kan många godta ny bebyggelse här. Andra tycker att det skulle innebära ett alltför stort intrång i det sammanhängande grönområdet, på utsikts- utflyktsplatsen och att grönsåket till Medicinarberget och spårvangshallplatsen skulle kapas.



Illustration av princip b

10 Förskola på Syster Ainas gata

Förslaget innebär att del av parkeringsplatsen vid Syster Ainas gata tas i anspråk för en förskolebyggnad i 1 vån för 3 avdelningar. Parkeringsplatserna ersätts med ett p-däck i 2 våningar på den halva av parkeringsplatsen som blir kvar. Förskolans utegård placeras på den kickeplan som avslutar Syster Ainas park. Förskolan hamnar nära kollektivtrafik. Byggnaden påverkar på parken bör utredas vidare. Då bollytor är sällsynta i stadsdelen bör en plats för en ny kickeplan utredas. Det är viktigt att byggnaden inte får tillfällig karaktär utan gestaltas med stor omsorg då den gränsar till den vackra parken och de kulturhistorisk värdefulla Wallinder-/ Bro-lidska höghusen på Dr Liborius gata och Syster Ainas gata.

I detta förslag till program provas även en påbyggnad på befintlig förskolebyggnad bredvid Mossebergsskolan. Genom att bygga på med en våning kan yta för ytterligare avdelningar tillskapas. Dessutom skulle detta vara en möjlighet att gestalta hela byggnaden så att den bättre ansluter till den i allra högsta grad arkitektoniskt värdefulla Mossebergsskolan. Befintlig plan anger bygggränt för allmänt ändamål med en byggnadshöjd på max 7,5 meter.



11 Tillbyggnad studenthem

Förslaget prövar om befintligt studenthem på Dr Bex gata kan få möjlighet att bygga till. Hemmet, som drivs av Stiftelsen Guldhedens studiehem, har önskemål om att utöka verksamheten. En sådan tillbyggnad skulle troligtvis innebära att gångvägen och bron över spårvagnsspåret måste flyttas. Förslaget behövs studeras vidare.



Boendesynpunkter från vandringarna; Förskola på Syster Ainas gata

Enighet om att detta är en bra plats för barn. Nära grönska utan bilar samt kollektivtrafik. Dock lite oro för det generella parkeringsproblemet runt förskolor och skolor – livsstilsrelaterat.

Trafikförslag

I många av förorterna och de delar av staden som planerats enligt trafiksepareringsideal söker man idag lösningar som bryter upp planeringens negativa konsekvenser. På Södra Guldheden är inte läget sådant att det är nödvändigt eller ens önskvärt. Området planerades ju som nämnts som det första stora trafiksepareringsprojektet innan bilismen expanderat alltför kraftfullt. Detta har bidragit till att trafiken är måttfullt separerad. Det har också medfört att det finns trottoarer längs med bilvägarna och dessa kan användas som alternativ väg. Trafiksepareringen har inneburit just de delar den var tänkt att ge; minskat antal konflikter mellan olika trafikslag, bostadsenklaverna får lugnare boendemiljöer genom att slippa genomfartstrafik och skyddade, vackra gångvägar genom grönområden.

Men det har trots allt framkommit en del brister i trafiksystemet inom stadsdelen under arbetets gång. Det är framför allt där alternativa vägar saknas eller innebär långa omvägar som åtgärder här nedan lyfts fram.

Chalmers och Sahlgrenska har vuxit som verksamhetsområden sedan stadsdelen byggdes och kontakterna via gång- och cykelbanorna behöver utvecklas.

Trafikmängden till stadsdelen via Wavrinskys plats blev inte så stor som förväntat och trafikrummet på den delen av Dr Allards gata kan idag upplevas överdimensionerat och behöver åtgärdas bl.a. för att få ner biltrafikens genomsnittshastighet.

Av någon anledning genomfördes trafiksystemet inte fullt ut i stadsdelens sydöstra del och där behöver både gång- och cykelbanesystemet ses över, bl.a. saknas cykelbana och gångbanorna är för smala.

Trygghetsfrågor har inte lyfts fram av de boende som något stort problem men på några ställen har många samstämt påpekat brister. Det gäller Dr Spaaks gång som är den klart närmaste gångvägen när man kommer från spårvagnen eller torget och ska till bostäderna på Dr Forselius backe. Det gäller även gångvägen mellan Dr Fries torg och Syster Estrids gata genom dalen och gångvägen ner till Chalmers via Skjutbanegatan.

I staden pågår för närvarande en klassificering av gångstråken där de primära stråken ska prioriteras och åtgärdas med bl.a. bättre belysning. Dr Spaaks gång och gångvägen från Dr Forselius gata till Dr Forselius backe, gångvägen från Dr Fries torg till Sahlgrenska och till spårvagnshallplatsen på Guldhedsgatan, gångvägen från Dr Fries torg till Syster Estrids gata samt gångvägen till Chalmers och Teknikparken bör i den översynen klassas som primära gångstråk.

På Wavrinskys plats har påpekats från många håll trafikfaror för skolbarnen som ska korsa platsen på väg mot Guldhedsskolan, för cyklister på väg mellan Chalmers och Sahlgrenska osv. Trafikkontoret kommer inom kort att presentera och genomföra säkerhetshöjande lösningar där.

På Ehrenströmsgatan har trafikmängden ökat och det innebär problem för bilister som ska svänga in till eller ut från Dr Allards gata. På nästa sida visas ett förslag till ronnell framtaget av Gatubolaget konsult på uppdrag av Trafikkontoret.

Där visas även ett förslag till gång-/cykelväg under Dr Allards gata nära korsningen till Dr Forselius gata. Förslaget är framtaget på eget initiativ av Per Giselsson som bor i områ-

det. Förslaget innebär en lösning på problemet med att cykelväg saknas i den delen av området. Cyklarna leds in på lokalgatan vid korsningen Dr Forselius backe och -gata och kan genom viadukten ledas vidare in på lokalgatan Dr Liborius gata och nå Dr Fries torg den vägen. Därmed knyts gång- och cykelbanesystemet i den delen av området ihop med resten.

Vidare redovisas ett förslag på biltillfart till Guldhedsskolan, i första hand för transporter till förskolorna, på det som idag är gångbana samt en övergång, ej ljusreglerad men med varningsljus för spårvagn, i förlängningen av gångstigen från Landala egna-hemsområde till Guldhedsskolan.

Flera av förslagen till förtätning innehåller parkeringslösningar under bostäderna. Dessa kan ha viss överkapacitet i förhållande till det bilinnehav som beräknas för de nytilkommande bostäderna och detta kan ge möjligheter att öka antalet p-platser i stadsdelen.



Gångbanan är smal!
Dr Forslius gata



Förslag på viadukt under Dr Allards gata
III. Per Giselsson



Rondell Ehrenströmsgatan



Dr Heymans gata

Förslaget innebär att Dr Heymans gata förlängs med ca 150 meter norr ut och får en bredd av 4,5 meter. Gatan avslutas med en vändplats. Vändplatsen är utformad för personbilar, medan lätt lastbil får backa.

- + tillgängligheten (leveranser) ökar
- + biltrafik på/genom skolgård kan minska
- + olovlig biltrafik på cykelbana upphör
- etablerad gata kan ge högre hastighet - trafiksäkerheten kan försämrats
- gångbanan blir gata - och gående flyttas över till cykelbana med konflikter mellan cykel och gående som följd
- trafiksäkerheten för de barn som kommer till skolan till fots eller på cykel försämrats pga av det "kaos" som kommer att uppstå i samband med att barn ska lämnas till dagis, backande bilar mm.



Dr Allards gata, gångpassage

En förbindelse mellan Landala egnahem och området väster om spårvagnsspåren skapas. Gatan trafikeras av ca 3600 fordon per dygn, varav 5% är tung trafik.

Föreslagen mittfug är placerad mitt för den gångförbindelse som kommer ifrån Egnahemsplatsen.

- + gångavståndet till Guldhedsskolan minskar för de boende kring Egnahemsplatsen
- + goda siktförhållanden råder
- + passagen över bilkörbanan går att hastighetssäkra
- stora svårigheter att ta upp höjdskillnader mellan Dr Allards gata och spårområde
- spårvagnen har högsta hastighet (mellan två hållplatser) – säkerhetsfråga (varningssignal måste till)
- den goda trafiksepareringen försvinner



Ur Byggmästaren 1953 Dr Allards gata

Utveckling av det gröna

Utnyttja naturmarkens potential...

Naturmarken har stor potential och genom enkla åtgärder kan den bli mer inbjudande. Punktingsatser som stigar, gläntor och sittplatser kan stå som kontrast mot otuktad natur.

I dalen nedanför Dr Lindhs gata är marken fuktig och svårtillgänglig, det är skuggigt och användningen är begränsad. Samtidigt finns på andra håll i närområdet problem med dagvattenhanteringen. Det vore därför ur flera aspekter önskvärt att ta fram dagvatten och skapa öppna platser med vattenspeglar som tillsammans med spänger och gångbroar ger området nytt liv.

Ett annat sätt att utnyttja naturmarkens potential är när skolor använder området i undervisningen. Låt skolklasser adoptera platser - skolskog!

...men den anlagda naturen är också viktig.

”Mer slottsskogen” är ett tydligt önskemål från guldhedsborna. Det man efterlyser är stora öppna gräsytor för picknick, sällskapslek och spontant bollspel som komplement till det ”vilda”. Kanske kan ett eventuellt vattenprojekt i Guldhedsdalen innebära att Dr Häléns park kan få en bättre fungerande dränering. Det vore önskvärt att göra det torra torrare och det våta våtare. Genom att gallra i trädbeståndet kan fler soliga platser skapas.

Värna plana ytor - både gröna och gråa platser där det spe-las fotboll, basket och streetsporter utövas

Park- och naturförvaltningen förvaltar en grusplan belägen i Dr Häléns park och en mindre grusplan i parken vid Syster Ainas gata. Vid Guldhedsskolan finns en stor grusplan. Bollplanen ned-

anför Dr Belfrages gata används i dagsläget som parkeringsplats. Då stadsdelens parkområden som tidigare beskrivits är väldigt kuperade är dessa plana ytor värdefulla. Då dessa ofta nyttjas av barn får man tänka på att barns räckvidd är liten och att barriärerna är fler än för en vuxen. Innan man bygger bort de bollplaner som finns bör platser för nya bollplaner hittas.

Planera för och med barnen

Genom kontakten med de boende i stadsdelen får vi reda på vilka skogsdungar barnen bygger kojor och leker i. Barnen uppfattar sitt närområde och revir med helt andra ögon än vuxna - vilket inte får glömmas bort i stadsplaneringen. Även mindre trafikerade gator är barriärer som utgör hinder för barnen.

Förädla turistmagneteten

Utsiktsberget och vattentornet vid Syster Estrids gata besöks av guldhedsbor, göteborgare och turister som vill njuta av utsikten. Samtidigt har det genom möten med boende i området kommit fram att platsen upplevs som otrygg. Genom att gallra hårt och plocka fram berget och arbeta med belysning kan platsen upplevas tryggare. Nya bostäder på befintliga p-hus vid Syster Estrids gata gör också att vägen upp till berget kommer att vara mer befolkad.

Förändra gator och cykelstråk som upplevs som ödsliga och folktomma.

Gatorna skall inbjuda till promenader och förbinda platser som är publika. Breda gaturum, exempelvis Dr Allards gata mellan Wavrinskys plats och Dr Fries torg, inbjuder till höga hastighe-

ter. Genom att smalna av gatan och bygga trottoarer skulle vägen kunna bli en gata och mindre påtaglig som barriär.

Rörelsestråk och kopplingar

Flertalet av Södra Guldhedens gång- och cykelvägar sträcker sig genom gröna stråk. På många håll kan man välja en annan väg när det blivit mörkt och på så vis röra sig tryggt i stadsdelen. I mötena med guldhedsborna har det dock kommit fram att Dr Spaaks gångupplevels som otryggt när mörkret lagt sig. Det finns heller ingen alternativ väg till och från hållplatsen för de boende i de södra delarna av stadsdelen. Genom att jobba med belysning och att ta ner skymmande och skrymmande buskar kan platsen få en bättre och mer funktionell utformning samtidigt som gångvägen upplevs som tryggare.

Önskvärt vore en ny förbindelse från slutet på Syster Estrids gata ner i dalen och bort till Dr Fries torg. Varför inte genom att bygga en gångbro uppe i trädkronorna som en boende föreslagit!

Gröna stråk

I majoritetens budget för 2006 står att läsa att "Gröna stråk som binder samman grönområden är viktiga för att bevara den biologiska mångfalden. Ökad tillgänglighet och ett värmande om grönområden ger göteborgarna en hälsosam miljö." Park och naturnämnden har dessutom målet att "Vid förtätning av staden skall gröna områden och stråk utvecklas".

Dessa gröna stråk är viktiga för både människan och den biologiska mångfalden. Park- och naturförvaltningen anser att man bör

bevara och utveckla Guldhedsdalen och undersöka hur kopplingarna mot Ängårdsbergen och Ängårdskolonin kan förstärkas.

I öster bör gångförbindelser ner mot Chalmers och Mossen ses över. I sydväst skulle kopplingen till Ängårdsbergen kunna utvecklas. En tydlig entré till Ängårdsbergen nere vid Ehrenströmsgatan är önskvärd. Viktigt är också att man ser över hur det gröna stråket genom Guldhedsdalen tydligare skulle kunna knytas ihop med Ängårdskolonin nordväst om programområdet.

Naturmark bör finnas sparad såväl intill som mellan husen

För att behålla områdets ursprungliga karaktär och kvaliteter.

Kvalitetssäkra utemiljön

Kvalitetsprogram som behandlar utemiljöns gestaltning bör följa med eventuella detaljplaner. Detta för att säkra att utformning håller samma goda kvalitet som de ursprungliga delarna och för att se till att förhållandet mellan den stora grönsstrukturen och den privata uteplatsen ägnas omsorg.

Låt allmän plats –park som ligger inom ett kvarter och uppfattas halvprivat ingå i kvarteret och bli de boendes egen gård

En del kvarter rymmer mark som är allmän plats men som generellt uppfattas som de boendes egen gård. I områden där det råder brist på egen friyta inom kvarteret kan dessa övergå till kvartersmark.

Exempel på sådana platser är naturparkrummen vid Dr Belfrages och Doktor Sydows gata. Detta kan bli aktuellt att studera i samband med kommande detaljplanarbete.

Skydd av grönt och byggnader



Utöver de platser, bostadsgårdar och stadsdelsparker som beskrivits och värderats i detta förslag till program, föreslås de med orange markerade områdena fortsatt vara obebyggda, dels som en gräns för grannskapsenheten Södra Guldheden, dels som ett genomgående grönnstråk. Kartan bör kompletteras och bearbetas under samrådet.

Även skydd av särskilt kulturhistoriskt intressanta byggnader och miljöer bör utredas under samrådet, men PBL 3:12 gäller som utgångspunkt i hela området, dvs byggnader får ej förvanskas.

Genomförandefrågor

I programmet behandlas frågor som kan knytas till enskilda exploateringsförslag såväl som frågor av mer övergripande karaktär. I enlighet med motionen "Sans och balans" som godkännts av Kommunfullmäktige skall det vid exempelvis intrång i gröna miljöer ordnas kompensationsåtgärder. Dessa kan t.ex. vara kvalitetshöjande åtgärder i andra grönområden inom området, nysatsningar på torgmiljöer eller anläggande av nya gång- och cykelstråk. Under programsamrådet kommer en fördjupad diskussion att föras mellan berörda förvaltningar kring hur finansieringen av sådana åtgärder säkras efter det att programmet godkännts.

Genomförandefrågor i detaljplan hanteras av fastighetskontoret. Inför en nybyggnad upprättas detaljplan där erforderliga åtgärder som krävs för att genomföra planen (fastighetsrättsliga, ekonomiska, tekniska, organisatoriska) behandlas ingående i en genomförandebeskrivning. Inför en utbyggnad kan dessa frågor regleras i exempelvis ett exploateringsavtal.

Markanvisning

Marken inom Södra Guldheden ägs till mycket stor del av Göteborgs stad. Fastighetsnämnden är kommunens mark- och bostadspolitiska organ och fördelar genom beslut om markanvisning, kommunal mark till olika intressenter inför planering av ny bebyggelse. Markanvisningen är tidsbegränsad och regleras i avtal med intressenten.

I programmet redovisas objekt, där markanvisning kan komma att aktualiseras inför genomförande. Fastighetsnämnden har hittills beslutat 2004-09-13 om markanvisning till Byggvesta AB inom fastigheten Guldheden 53:1, Ehrenströmsgatan/Dr Allards gata, förslag 1 i programmet.

Fortsättning

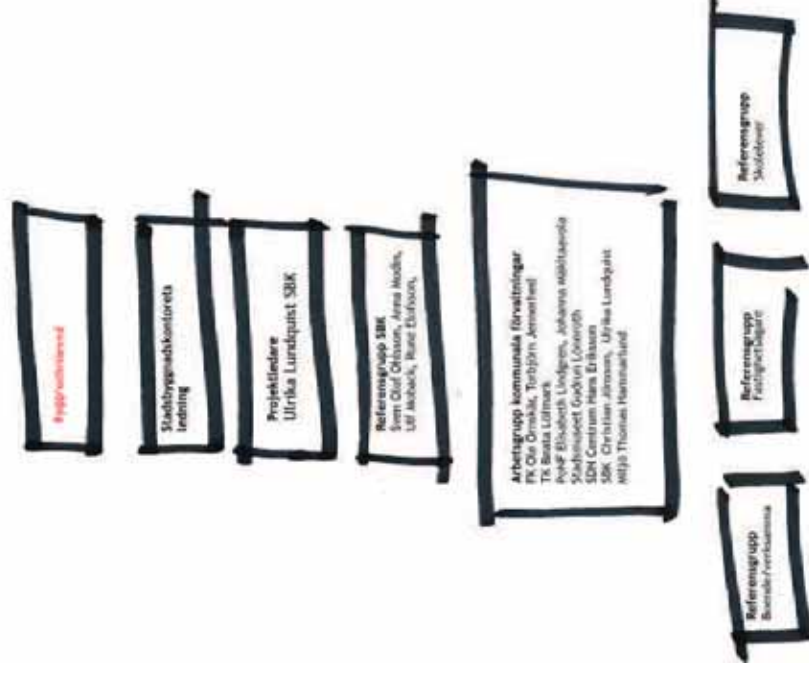
Detta förslag till program kommer att vara ute på programsamråd fram till 2 november. Det skickas på remiss till berörda sakägare, de kommunala förvaltningarna och nämnderna, föreningar i området, kommunala bolag och Länsstyrelsen samt ställs ut på bl.a. biblioteket vid Dr Fries torg. Det innebär att det under den tiden finns möjlighet att skicka in skriftliga synpunkter till:

Göteborgs Stadsbyggnadskontor
Box 2554
403 17 Göteborg.
sbk@stadsbyggnad.goteborg.se

Alla inkomna synpunkter redovisas i en samrådsredogörelse och utifrån dessa fattar byggnadsnämnden beslut om att ev. godkänna programmet och hur det fortsatta arbetet ska ske. Ett godkänt program kan sedan ligga till grund för flera olika detaljplaner.

Medverkande

Projektorganisationen har varit;



Johanna Mäkitaaavola PoNF, Gudrun Lönnroth GSM, Liv Sonntag PoNF, Cecilia Sjölin SBK, Anna Modin SBK, Sven-Olof Ohlsson SBK, Ole Örnskär FK, Beata Löfmark TK, Hans Eriksson SDN, Elisabeth Lundgren Alm, Mania Teimouri och Ulrika Lundquist SBK har bidragit med texter, foton, kartor och illustrationer till detta förslag till program. Ulrika Lundquist har redigerat och sammanställt dem. White arkitekter genom Ulla Antonsson har skissat och tagit fram illustrationer för de olika förslagen där inget annat anges.

**Förslag till
Program för Södra Guldheden
Samrådshandling augusti 2005**

